

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології та методики навчання англійської мови**

Кваліфікаційна робота

**СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
АНГЛІЙСЬКИХ ІДІОМ У РОМАНІ ДОННИ ТАРТТ «ТАЄМНА
ІСТОРІЯ»**

**Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша - англійська
Освітньо-професійна програма «Англійська мова і література»**

**Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Ковтунович Тетяна Петрівна**

**НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат філологічних наук, доцент
Шуляк Ірина Михайлівна**

**РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вирста Наталя Богданівна**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ІДІОМ	8
1.1. Поняття ідіоми: визначення, основні характеристики та класифікація ...	8
1.2. Семантична структура англійських ідіом	16
1.3. Прагматичні особливості ідіом у мовленні	21
1.4. Ідіоми як засіб стилістичної виразності та інтенсифікації змісту	26
Висновки до 1го розділу	30
РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИКО–ПРАГМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКИХ ІДІОМ У РОМАНІ ДОННИ ТАРТТ “THE SECRET HISTORY”	31
2.1. Особливості функціонування ідіом у літературному дискурсі	31
2.2. Типи ідіом у романі: тематичне, семантичне та прагматичне розмаїття ...	36
2.3. Ідіоми як засіб формування авторського стилю Донни Тартт	41
2.4. Вплив контексту на інтерпретацію ідіом: аналіз прикладів з роману “The secret history”	47
2.5. Прагматичні ролі ідіом: мовленнєві акти, стилістичні фігури, характеристики персонажів	52
Висновки до 2го розділу	66
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Англійська ідіоматика є суттєвою складовою мовної картини світу, що виявляє глибокі культурні, етнічні та соціальні особливості мовців. Ідіоми не просто передають буквальне значення, а й складаються з насичених змістових та образних шарів, що формують багатогранну семантику. У літературному дискурсі ідіоматичні вислови набувають особливої мистецької вартості, виконуючи функції стилістичного підсилення, трансляції національного менталітету та емоційного забарвлення тексту. Дослідження семантичних аспектів ідіом дозволяє розкрити багатство їхньої образності та культурного коду, тоді як прагматичний розбір зосереджує увагу на комунікативних завданнях та рольових ідіомах у певних мовленнєвих обставинах.

У останні десятиліття ідіоматичні конструкції доволі активно досліджуються в межах когнітивної лінгвістики, прагматики та дискурс-аналізу, де вони розглядаються не як сталі вирази, а як засоби творення значень. Проте, незважаючи на суттєву увагу до ідіом у теоретичній лінгвістиці, їхнє функціонування у літературному дискурсі все ще вимагає ґрунтовнішого вивчення, адже саме література являє найширший діапазон їхніх образотворчих, стилістичних та комунікативних потенціалів.

Попри активний розвиток фразеологічних досліджень у працях Ш. Баллі, Дж. Лакоффа, М. Джонсона, Р. Гіббса, Ч. Фернандо та інших, питання функціонування ідіом у конкретних літературних творах залишаються недостатньо вивченими. Особливо це стосується сучасної прози, де ідіоми використовуються для створення психологічної напруги, відтворення живої розмовної мови та передання соціокультурного контексту.

Проблема вивчення семантичних та прагматичних аспектів англійських ідіом у літературному дискурсі обговорювалася багатьма вченими. Сучасні дослідники, такі як І. Корунець, А. Зербіно, І. Гуменюк, приділяли увагу перекладацьким стратегіям відтворення ідіом у художніх текстах, акцентуючи увагу на збереженні культурного і стилістичного навантаження. С.Влахов та С. Флорін, М. Зарицький та інші розглядали трансформацію ідіом у процесі

перекладу, тоді як Ю. Ковалюк, К. Кришень та Б. Ліска досліджують особливості використання ідіом у різних дискурсивних контекстах, їхній семантичний і прагматичний потенціал, а також методи адекватного відтворення у перекладі. Ці дослідники в сукупності надають комплексний огляд проблеми і підкреслюють її важливість у сучасних гуманітарних науках і літературознавстві

Актуальність теми семантичних та прагматичних аспектів англійських ідіом у літературному дискурсі обумовлена їхніми особливостями як унікальних лінгвокультурних одиниць, що формують національний світогляд і відображають психологічні та культурні риси англомовних спільнот. Ідіоми змінюють важливу роль у створенні образності та емоційності художнього тексту, а їхнє адекватне сприйняття та переклад мають суттєве значення для міжкультурної комунікації та збереження стилістичної цілісності творів. У зв'язку зі зростанням глобалізації та інтенсивністю культурного обміну проблема вивчення, інтерпретації та перекладу ідіоматичних висловів набуває особливої важливості, сприяючи розвитку сучасної лінгвокультурології, перекладознавства та літературознавства.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі англійських ідіом у художньому тексті з урахуванням їх семантичної структури, прагматичних функцій та стилістичного навантаження.

Завдання дослідження включають:

1. Узагальнити теоретичні засади вивчення ідіом, розкрити їх визначення, основні характеристики та підходи до класифікації;
2. Описати семантичну структуру англійських ідіом, визначити типи значень та ступінь їх прозорості;
3. Визначити прагматичні особливості функціонування ідіом у мовленні та окреслити їх роль у комунікативних ситуаціях;
4. Проаналізувати ідіоми як стилістичні засоби, що забезпечують експресивність та інтенсифікацію смислу в тексті;
5. Дослідити особливості використання ідіом у літературному дискурсі, зокрема в сучасній художній прозі;

6. Визначити тематичне, семантичне та прагматичне розмаїття ідіом у романі Донни Тартт “*The Secret History*”

7. З’ясувати роль ідіом у формуванні авторського стилю Донни Тартт та побудові образів персонажів;

8. Проаналізувати вплив контексту на інтерпретацію ідіом, розглянути специфіку їхнього вживання в окремих фрагментах твору;

9. Окреслити прагматичні ролі ідіом у романі, зокрема їх функціонування.

Об’єкт дослідження – англійські ідіоми як мовні одиниці з особливою семантичною та прагматичною структурою.

Предмет дослідження – семантичні та прагматичні особливості функціонування англійських ідіом у романі Донни Тартт “*The Secret History*”

Матеріалом дослідження становлять 65 англійських ідіом, відібраних із роману Донни Тартт “*The Secret History*” у виданні 2015 року, які проаналізовано з погляду їх семантичних і прагматичних характеристик.

Методи дослідження. У роботі застосовано загальнонаукові та власне лінгвістичні методи. Описовий метод було залучено в сукупності з прийомами класифікації та систематизації для вивчення основних понять досліджуваних одиниць, метод суцільної вибірки для підбору одиниць аналізу.

Теоретична значущість дослідження англійських ідіом полягає у глибокому розкритті мовної одиниці, що є важливим елементом культурної та комунікативної системи мови. Аналіз ідіом дозволяє зрозуміти особливості семантики, прагматики та стилістики англійської мови, відкрити закономірності формування значення мовних конструкцій, які не піддаються буквальному тлумаченню

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в їх всебічному аналізі і класифікації семантично багатогранних мовних одиниць, що дозволяє підвищити рівень володіння мовою, зокрема в аспектах комунікативної компетенції, перекладу та міжкультурної взаємодії. Результати дослідження можуть бути використані для удосконалення методик викладання англійської

мови, збагачення лексичного запасу студентів і мовців, а також для полегшення процесу перекладу складних ідіоматичних виразів з урахуванням їхнього переносного значення та культурних особливостей¹.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У вступі обґрунтовано вибір теми магістерської роботи та її актуальність, визначено мету й завдання дослідження, окреслено об'єкт і предмет, описано матеріал і методи дослідження, а також розкрито теоретичну та практичну значущість роботи.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження англійських ідіом» висвітлено поняття ідіоми, визначено її ключові характеристики та класифікаційні підходи, розглянуто семантичну структуру англійських ідіом, окреслено їхню багаторівневу семантику денотативний, конотативний, образний, прагматичний та евфонічний аспекти. Також проаналізовано прагматичні функції ідіом у мовленні та визначено їхню роль як засобів стилістичної виразності й інтенсифікації змісту в комунікації.

У другому розділі «Семантико-прагматичний аналіз англійських ідіом у романі Донни Тартт “*The Secret History*”» досліджено особливості функціонування ідіом у літературному дискурсі, виявлено типологічне, семантичне та прагматичне розмаїття ідіом у тексті роману. Розкрито роль ідіоматичних висловів у формуванні авторського стилю Донни Тартт та у моделюванні мовлення персонажів. Проаналізовано вплив контексту на інтерпретацію ідіом та їхню участь у реалізації мовленнєвих актів, емоційного забарвлення, характеристики героїв та побудові комунікативної динаміки.

У висновках узагальнено результати дослідження та сформульовано перспективи подальших наукових розвідок.

Перелік використаних джерел містить 76 одиниць, основний обсяг роботи – 62 сторінки.

Апробація результатів дослідження: Головні аспекти магістерської роботи обговорювалися під час XVIII Всеукраїнської науково-практичної

конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації» (14 листопада 2025 р.)

Публікації:

1. Ковтунович Т. Функції англійських ідіом у побудові образності та стилю. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації». Житомир, 2025. С. 135-136.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ІДІОМ

1.1. Поняття ідіоми: визначення, основні характеристики та класифікація

У процесі вивчення англійської мови особливу увагу звертають на одиницю, яка не піддається розумінню лише за допомогою значення окремих слів. Воно відноситься до ідіом – мовних конструкцій, які грають суттєву роль як у повсякденному спілкуванні, так і в літературних чи публіцистичних текстах.

В лінгвістиці можна знайти декілька підходів до інтерпретації даного терміна. За традиційним розумінням, ідіома визначається як стійке словолучення, зміст якого не походить від буквального значення його складових одиниць. Наприклад, вираз “*spill the beans*” ніяким чином не стосується бобів у буквальному розумінні – замість того, його зміст полягає у тому, що «розкривається таємниця». Такі засоби не перекладаються літерально й часто викликають проблеми серед тих, хто вивчає мову як іноземну.

У рамках дослідження фразеологічної системи англійської мови ідіоми займають особливе місце, адже вони не лише служать засобом виразного спілкування, але й є важливим елементом комунікативної та культурної ідентичності мовця. Ідіома – це не просто словосполучення; це складна семантико–прагматична структура, значення якої формується під впливом культурного контексту, історичних реалій та соціального досвіду носіїв мови. Почнемо з визначення терміна «ідіома». Класичне тлумачення цього поняття надає англійський лінгвіст Ф. Палмер, який стверджує, що ідіома це «послідовність слів, значення яких неможливо передбачити зі значень самих слів»[67 с. 41].

Отже, слово ідіома (*collocation* або *set phrase*) йде від грец. «ідіома» – «особливий, самобутній» це «стійкий неподільний, специфічний для певної мови вислових, ускладнений смисловий оборот зі словами, які, маючи окремий зміст, ускладнюють значення цілого, а також фразеологічні оскільки слова є нерозчленовуваними словами, чітко структурованими за балансом, але зі

спільним значенням»[6 с. 35]. Ідіома є характерна лише для однієї мови, оскільки виникає через національні особливості, тож при перекладі її значення впливають.

Досі в рамках традиційного підходу вважалося, що ідіоми – це «вирази, значення яких не можна вивести зі значень їх складових частин» [42 с. 519]. Однак таке визначення важко вважати загальноприйнятим у сучасній англістиці, адже різні галузі мовознавства по-різному інтерпретують зміст поняття «ідіоматика» та її основні змістовно-термінологічні одиниці.

Термін «ідіома» вперше було зафіксовано в 1580–х роках і мало значення “*form of speech peculiar to a people or place*” (форма мовлення, що притаманна певному народу або місцевості). Згодом його значення “*phrase or expression peculiar to a language*” (фраза або вираз, характерний для мови) було запозичене в англійську з середньофранцузького *idiome* в 1620–х роках. Це слово походить від давньолатинського *idioma*, що означає «особливість у мові», а також від грецького *idioma*, яке перекладається як «особливість, особлива фразеологія». Г. Фаулер підкреслює, що «прояв особливостей» є найближчим перекладом цього грецького слова, яке походить від “*idioumai*”, що означає «привласнювати собі», і “*idios*”, що перекладається як «особистий, приватний», або «властивий комусь» [16 с. 36].

У свою чергу, В. Колінз, автор іншого добре відомого словника ідіом британської англійської, підсумував, що під час процесу вивчення ідіом завжди виникають дві основні проблеми. Перша щодо походження[47 с. 68]. Як стверджує П. Сміт, навіть експерти не можуть зовсім точно й остаточно ідентифікувати значення багатьох ідіоматичних висловів. Другою є проблема зв'язку між походженням і сучасним застосуванням. Вивчення їх значення полягає в тому, щоб ідіоми були чітко зрозумілі та правильно використовувалися, тому часто доводиться усвідомлювати, що зв'язок між походженням і значенням залишається невідомим[65 с. 263].

Вузьке розуміння та структурні рамки ідіом звели вивчення до рівня фрази (тобто ідіоми-фразеологізми), ігноруючи односкладові ідіоми. Проте, аналіз наукових праць та роз'яснювальних матеріалів демонструє актуальність та

перспективність ідіоматики як об'єкта лінгвістичного зацікавлення [17 с. 142]. Ідіоми – невіддільна складова культурної та історичної спадщини англійської мови, але для українського сприйняття ймовірно виникнуть труднощі в розумінні та адекватному перекладі цих одиниць.

З вищенаведеного спостерігаємо розбіжності в розумінні фразеології різними теоретичними підходами. Попри це, більшість дослідників погоджуються щодо ключових характеристик формулювань:

- багатослівність;
- сталість;
- ідіоматичність.

Перший параметр, здебільшого, легко визначити та використовувати, незалежно від мовних правил, різниця між словосполученнями, словами та реченнями у морфологічному типі мови є суттєвою.

Таким чином, незважаючи на певну складність визначень, найбільшою проблемою є розуміння ідіоматичності. У найзагальнішому вигляді ідіоматичність описує «властивість мовної одиниці, що формує цілісне значення, відмінне від суми значень складових частин». Фразеологія – лише один із виявів ідіоматичності [1 с. 43].

Західні лінгвісти вважають, що до складу ідіом входять не лише різноманітні фразеологізми, а й паремії – приказки, прислів'я, крилаті вислови, цитати тощо. «Кожна мова має свої фрази або речення, які не можна перекласти дослівно. Багато кліше, прислів'їв, сленгових фраз, фразових дієслів і загальноживаних висловів створюють подібні труднощі. Такі фрази або речення зазвичай називають ідіоматичними. Цей словник – це збірка ідіоматичних фраз і речень, які часто зустрічаються в американській англійській мові» так пояснював Річард Спіерс у передмові до «Словника американських ідіом» свій вибір ідіом для цього видання [73 с. 7].

Лінгвістика має кілька характеристик, які можна легко відрізнити від регулярних фраз ідіоми. Ці властивості допомагають нам зрозуміти, чим вони відрізняються від фразеологічних мовних одиниць і чому вони мають таку

особливу семантику. Щоб зрозуміти це глибше, нам потрібно жити індивідуально з кожною з цих характеристик, заснованих на ідеях відомих українських та іноземних мовних мов.

Надслівність (її ще називають полілексемністю) означає, що ідіоми завжди складаються з двох або більше слів. Більшість мовознавців, зокрема З. Кавка, Д. Добровольська, з цим погоджуються й вважають, що саме багатослівність – одна з ключових ознак ідіом. Це те, що відрізняє фразеологізми від, скажімо, складних слів, які утворюються у процесі словотвору й розглядаються як окремі лексеми [50; 67]. На перший погляд, така межа між ідіомами та іншими мовними одиницями здається логічною. Зокрема, проблема написання мовної одиниці одним або двома словами допомагає визначити, що вона належить до ідіоми. У деяких словниках ми знаходимо ідіоматичні одиниці для складних форм слів: doormat [LDEI], loudmouth, redneck [AHDI; CDAI], що формально виводить їх поза рамки ідіоматики.

На нашу думку, стійкість ідіом можна розглядати крізь три основні аспекти: уживаність, лексико–граматичну будову та синтаксичну структуру.

Вживаність полягає в тому, що фрази вважаються мовними одиницями, що зберігаються в колективному сприйнятті мовної спільноти. Тому, як заявляє С. Фідлер, «вони не утворюються щоразу, вони просто відтворюються» [54 с. 79]. Перехід від випадкових рамок з рамки Узен і збагачення зовнішності мови набуде стабільності. За словами Г. Бургера, мовці можуть знати певний вираз, але свідомо уникати його – наприклад, вважаючи його застарілим, надто модним або неприйнятним [45 с. 57]. Крім того, цей аспект пов'язаний із часовим виміром (діахронією), оскільки деякі вирази, як–от “*agony in red* чи *carry the banner*” [АУФС], з часом вийшли з активного вжитку, хоча раніше були поширеними [65 с. 296].

Коли говоримо про лексико–граматичну стійкість ідіом, то не можемо оминути складності, пов'язані з поєднанням постійності форми та можливості варіацій. Тут проявляється цікава суперечність між інваріантністю (незмінністю) і варіативністю (можливістю змін). Як зазначає П. Скандера, ще понад сто років

тому лінгвіст Г. Світ звернув увагу на те, що «багато ідіом, хоч і незвичні за значенням, є цілком правильними з погляду граматики» – і що деякі з них значно «застигліші» у формі, ніж інші [72с. 25]

Напереконання В. Д. Ужченка та Д. В. Ужченка, ідіоматична стійкість визначається «відносною незмінністю їхнього складу й структури». Разом з тим, як пояснюють фахівці, цю властивість можна інтерпретувати також як «діапазон варіювання в рамках мовної норми» [38 с. 22], тобто певний кордон припустимих модифікацій, не руйнуючи фразеологічної єдності.

Семантична цілісність ідіоми формується через переосмислення звичайного словосполучення. Важливу роль у цьому процесі відіграє втрата первісного значення окремих слів, коли вони стають частинами ідіоми. Поступово, через зміну значення, це словосполучення набуває нової сили, і його значення стає фіксованим у мові. Як зазначає А. Ланглоц, між буквальним значенням окремих слів і їх новим, усталеним значенням формується певна «модель переосмислення» [63 с. 269]. І чим більше ідіома стає частиною мови, тим більше її переосмислене значення стає частиною загального лексикону.

Значення ідіоми не завжди можна вгадати, просто подивившись на її складники – саме це явище називають ідіоматичністю. Вона тісно пов'язана з цілісністю значення: коли слова об'єднуються у вираз, вони починають означати щось нове, нерідко зовсім не пов'язане з їхнім буквальним змістом. Як зазначають дослідники [45; с. 54], це ключова риса ідіом. Рівень ідіоматичності може бути різним: одні вирази легко вгадати за контекстом, інші взагалі не піддаються логічному аналізу. Наприклад, у реченні “*I’m not trying to add fuel to the fire...*” вираз “*to add fuel to the fire*” не має нічого спільного з вогнем чи паливом – мова йде про посилення суперечки чи конфлікту.

Ще одна важлива характеристика ідіом – це їх семантична прозорість (англ. *transparency*) та композиційність (англ. *compositionality*). Простими словами, прозорість – це те, наскільки легко ми можемо зрозуміти загальний зміст ідіоми, виходячи зі значень її окремих слів.

Як зазначає С. Свенссон доти, доки звичайний мовний користувач здатен розрізнити буквальне значення фрази від ідіоматичного, ідіома вважається прозорою[74 с. 84]. Одним із чинників, що цьому сприяють, є наш тілесний і сенсорний досвід. Саме він допомагає зрозуміти такі вирази, як “*have green fingers*” (тобто бути вправним у садівництві) бо ми добре уявляємо, як виглядають "зелені пальці", навіть якщо розуміємо, що це метафора.

У протилежному випадку ідіоми бувають непрозорими – коли важко, а іноді й неможливо, здогадатися про значення виразу без спеціальних знань. Так трапляється тоді, коли елементи ідіоми втратили зв'язок із сучасною реальністю. Наприклад, якщо одне зі слів уже вийшло з ужитку або позначає щось, що більше не існує. У таких випадках для розуміння ідіоми потрібно звертатися до її етимології.

Серед іноземних дослідників проблемою визначення ідіоматичних одиниць займалися такі відомі вчені, як Ш. Балі у своїй праці “*Collocation*” або “*Set Phrase*”[43,с.74] та А. Сеше [70, с.139]. Вони також досліджували питання тісних фразеологічних груп, звертаючи увагу на їх структуру і функціонування в мовленні. Зокрема, Балі у своїй роботі *Traité de stylistique française* визначає ідіоматичні одиниці як стійкі мовні конструкції, що складаються з кількох слів, які мають певну фіксовану форму й значення.

Класифікація фразеологічних одиниць за Ш. Баллі передбачає розрізнення словосполучень за ступенем їхньої стійкості та семантичної цілісності. Основні типи фразеологічних одиниць, які він виділяє, включають:

1. Вільні словосполучення: ці сполучення не мають фіксованої форми і можуть змінюватися залежно від контексту. Вони складаються з слів, які зберігають своє самостійне значення й можуть бути легко модифіковані.

2. Фразеологічні зрощення: ці словосполучення мають певну стійкість і виражають цілісне поняття. У них слова втрачають частину свого самостійного значення і стають частиною нового, цілісного значення. Такі єдності часто порівнюються з хімічними сполуками, де нове ціле має власне значення, відмінне від суми значень складових частин[43,с.78]

Ця класифікація підкреслює важливість стійкості та семантичної цілісності у фразеологічних одиницях, що допомагає краще зрозуміти їхню роль у мовленні та літературі.

Цікавою є кваліфікація Ч. Фернандо, котра побудована на тому, наскільки значення ідіоми відрізняється від буквальних значень її складових частин. Вона розвиває ідеї Ч. Фернандо, зокрема щодо метафоричного аспекту, і пропонує кілька типів ідіом:

1. Буквальні ідіоми. Це вирази, в яких компоненти зберігають свої прямі значення, але разом утворюють стійку конструкцію. Наприклад, вираз “*as a rule*” (як правило) семантика прозора, але структура є фіксованою. У класифікації Фернандо такі ідіоми часто відносяться до «прозорих» (transparent idioms).

2. Напівідіоми Тут тільки частина компонентів втрачає буквальне значення. Наприклад, вираз “*white lie*” (нешкідлива брехня) слово *lie* зберігає своє пряме значення, а *white* набуває метафоричного відтінку. Фернандо описує цей тип як «частково композиційні» (semi-idioms).

3. Метафоричні ідіоми Ці вирази мають чіткий образний компонент, і вся конструкція працює як метафора. Приклад: “*break the ice*” (почати спілкування) метафора подолання «льодової перешкоди». Фернандо відносить такі вирази до категорії “*pure idioms*”, але без акценту на механізм метафоризації.

4. Семантичні ідіоми Це абсолютні некомпозиційні одиниці, де значення зовсім не можна вивести з буквальних значень компонентів. Наприклад, вираз “*kick the bucket*” (померти) значення виразу неможливо зрозуміти, дивлячись на окремі слова. У класифікації Фернандо це “*absolute idioms*”, але зміна термінології на «семантичні» підкреслює, що головним є збереження семантичної цілісності цієї конструкції[53,с.165].

Як зазначають Дж. Сейдл і У. Макморді, «спосіб поєднання слів у фразеологізмах часто виглядає дивним, нелогічним або навіть граматично некоректним» [71,с.38]. Однією з таких категорій є фразеологічні зрощення – мовні одиниці, які не піддаються лексичному чи семантичному аналізу на рівні

окремих компонентів. Наприклад, вислови “*to be born with a silver spoon in one’s mouth*” або “*to go through thick and thin*” не можна тлумачити буквально, адже вони становлять нерозкладну цілісність.

Ще один тип фразеологічних зрощень вирізняється тим, що значення всієї конструкції настільки віддалене від значень її складових, що лексичні значення окремих слів не відіграють жодної ролі в розумінні. До таких прикладів належать: “*to bring the house down*” (викликати гучне схвалення) та “*to take it out on someone*” (зганяти злість на комусь) [46,с.281].

Вчений О. Швейцер запропонував класифікацію ідіом, яка охоплює специфіку американського варіанта англійської мови. У його підході ідіоми поділяються на дві основні групи:

- часткові американізми: вирази, що зберігають загальноанглійське значення, але в американському варіанті набувають додаткового відтінку або функціонують у специфічному контексті;
- повні американізми: ідіоматичні одиниці, притаманні виключно американській англійській, які не мають прямих аналогів у британському варіанті[40 ,с. 112].

Ця типологія демонструє, наскільки тісно фразеологія пов’язана з культурно–історичним тлом мовної спільноти, а також підкреслює важливість етнолінгвістичного підходу до вивчення ідіом.

Отже, ми дійшли висновку, що ідіома як мовна одиниця характеризується стійкістю, семантичною цілісністю та ідіоматичністю, а саме властивістю мати значення, яке не впливає зі значень окремих слів. Ідіоми є важливою складовою мовної картини світу, оскільки відображають не лише лексичні особливості, а й культурні, історичні та когнітивні аспекти. Аналіз класифікацій показав, що ступінь прозорості й композиційності значення ідіом варіюється: від буквальних і частково ідіоматичних до повністю непрозорих виразів. Також було з’ясовано, що ідіоми можуть формуватися шляхом метафоризації, метонімізації або комбінації цих процесів (метафтонімії), а окремі класифікації враховують варіативність у межах національних мовних варіантів, зокрема американського

різновиду англійської. Отже, ідіоми слід розглядати як багатофункціональні мовні одиниці, які поєднують у собі фіксовану форму, нестандартне значення та глибоку культурну зумовленість.

1.2. Семантична структура англійських ідіом

Аналізуючи ідіоми як мовні одиниці, неможливо не помітити семантичну структуру. Це складна, багатовимірна система цінностей, яка робить мовленнєвий блок насправді унікальною мовою. На відміну від звичайних речень, ідіоми виступають як загальний показник, який має власну семантику. Це не завжди означає, що у вас є доступ до буквальних інтерпретацій.

Як слушно зауважує І. Гуменюк, значення ідіоми – це не просто сума значень її складників, а щось значно глибше. Семантична структура таких виразів, за його словами, формується як узагальнене фразеологічне значення, яке далеко не завжди «читається» з першого погляду [8, с.6]. Часто воно є непрозорим, і щоб зрозуміти, що саме мається на увазі, потрібно враховувати культурний контекст або навіть історичне походження цього звороту. По суті, ідіома це такий собі мовний багаж, у якому закодовано колективний досвід народу, його уявлення, звички, гумор і світогляд. Тому вивчення ідіом це не тільки про мову, а й про культуру в цілому.

Семантична структура ідіом, як правило, включає в себе два рівні:

- поверхневий рівень – лексичне значення окремих компонентів;
- глибинний рівень – фразеологічне значення всього виразу.

Цей поділ дозволяє розмежовувати буквальне та переносне значення. Наприклад, в ідіомі “*kick the bucket*” («померти») жодне з лексичних значень слів *kick* («вдарити ногою») і *bucket* («відро») не має нічого спільного з поняттям смерті. Ця невідповідність створює так званий ефект фразеологічної непрозорості.

У деяких випадках значення ідіоми частково співвідноситься зі значенням її компонентів. Такі вирази, як “*lose one's temper*” («вийти з себе»), містять елемент мотивованості, і ця особливість визначає їх як напівпрозорі ідіоми.

Семантична багатогранність ідіом зумовлена тим, що вони функціонують не просто як звичайні словосполучення, а як цілісні, стійкі мовні одиниці зі своїм особливим, часто прихованим змістом. Вони здатні передавати не тільки буквальне, а й переносне, метафоричне, а іноді навіть культурно забарвлене значення.

Під денотативним значенням зазвичай мається на увазі основний, предметно-логічний сенс ідіоми – тобто те, що вона безпосередньо позначає в реальності. Це може бути якась ситуація, емоційний стан чи конкретна дія. У такому випадку ідіома виконує номінативну функцію, тобто дає назву певному явищу. Приміром, фраза “*to break the ice*” буквально означає «розпочати розмову в напруженій атмосфері», і в цьому її денотативне навантаження. Як слушно зазначає І. Кравчук, саме денотативна складова є обов’язковою для будь-якого фразеологізму без неї він просто втрачає своє значення як мовна одиниця [20, с.77]. Тобто, яким би яскравим і образним не був вираз, у ньому завжди має бути закладений хоча б один чіткий смисл, що дає змогу зрозуміти, про що йдеться.

Коннотативне значення – це те емоційне або стилістичне забарвлення, яке ідіома отримує під час свого вживання в мовленні. Іншими словами, це ті додаткові сенси, які виникають не з буквального значення, а з контексту, інтонації, соціального фону. І саме завдяки цій складовій ідіоми часто «говорять» більше, ніж просто передають факт: вони можуть натякати на іронію, сарказм, схвалення або навпаки – осуд. Зокрема, вислів “*a pain in the neck*” буквально нічого страшного не означає, але в контексті розмови стає емоційним описом когось надзвичайно дратівливого. Як зазначає О. Арделян, саме коннотативність робить ідіоми не просто засобами передачі інформації, а повноцінними інструментами вираження ставлення мовця до ситуації або співрозмовника [2]. Завдяки цьому вони набувають живої, образної сили і стають особливо виразними у щоденному спілкуванні.

Імагінативне (образне) значення ідіом – це саме те, що робить їх такими яскравими та запам’ятовуваними. Воно ґрунтується на метафоричності, завдяки якій у свідомості мовця або слухача одразу виникає певний візуальний або

асоціативний образ. Наприклад, коли ми чуємо “*to spill the beans*” («виказати таємницю»), в уяві легко постає картина – ніби хтось випадково розсипав квасоллю, яка символізує щось приховане або цінне, і тепер це вже не можна сховати. Такий візуальний ефект не лише допомагає краще зрозуміти сенс, а й додає виразності мові. Як зазначає Р. Гіббс, подібна образність спирається на концептуальні метафори, які є універсальними елементами людського мислення і використовуються в різних культурах для опису абстрактних понять через конкретні образи [57, с.41]. Тож образне значення це глибокий когнітивний механізм, що допомагає нам структурувати й передавати досвід.

Прагматичне значення ідіоми відображає її роль у реальному мовленнєвому акті, тобто те, як вона використовується для досягнення конкретних комунікативних цілей. Це значення залежить не лише від змісту, а й від того, яку соціальну чи емоційну функцію ідіома виконує в конкретному контексті. Наприклад, “*mind your own business*” може бути використано не просто для передачі інформації, а для того, щоб застерегти співрозмовника або виразити роздратування, що підсилюється певним тоном. Як зазначає Г. П. Грісс, прагматичний аспект фразеологізмів важливий для розуміння їх соціальної ролі в комунікації, адже він допомагає встановити, чи є висловлювання вимогою, порадою, зауваженням чи навіть сарказмом [59, с.48]. Таким чином, прагматичне значення додає ідіомам гнучкості в їх застосуванні, забезпечуючи мовцеві інструмент для точної передачі намірів і емоцій у взаємодії.

Евфонічне значення ідіом – це коли їх звучання додає особливого кольору і настрою. Це значення не завжди виводиться із буквального сенсу, а формується завдяки тому, як слова звучать. Наприклад, такі вирази, як “*hanky-panky*” або “*helter-skelter*”, не тільки мають своє значення, але й звучать весело, енергійно та навіть трохи кумедно. І це робить їх особливими. Такі вирази часто використовуються в розмовах, де важлива не тільки інформативність, але й емоційний колорит як-от, у гумористичних ситуаціях чи у мові дітей. Вони додають живості мовленню, роблячи його легким і розкутим, а інколи й надають

йому деякої грайливості. Тому евфонічне значення не тільки передає зміст, а й надає мовленню особливого емоційного забарвлення.

Таким чином, семантична структура англійських ідіом охоплює не лише буквальне значення, а й асоціативне, емоційне, образне й прагматичне навантаження. Вивчення типів значень дозволяє глибше розкрити функціональний потенціал ідіом і краще зрозуміти специфіку їхнього вживання у мовленні.

Слід зазначити, що ідіоми не є семантично застиглими утвореннями. Багато з них можуть мати кілька значень, залежно від контексту вживання. Так, ідіома *“to draw the line”* у різних ситуаціях означає як «встановити межу», так і «припинити щось неприпустиме». Це явище, відоме як полісемія, доводить гнучкість і варіативність фразеологічної семантики. Як зауважує Н. Негрич, багатозначність ідіом сприяє їх комунікативній функціональності, адже дає мовцеві змогу тонко передавати смисли [27, с.80].

Багатозначність наділяє ідіоми надзвичайною пластичністю. Вони не зосереджуються лише на одному тлумаченні, а здатні трансформувати своє значення, залежно від ситуації, в якій їх застосовують. Така властивість полісемії робить ідіоми більш яскравими та образними, насичуючи їх емоційною палітрою та допомагаючи будувати різнопланові та точні мовленнєві конструкції.

Втім, полісемія може стати і джерелом складнощів у розумінні ідіом, особливо для тих, чиє знання мови обмежене, або для тих, хто лише починає її вивчати. Наприклад, вираз *“to pull someone's leg”* може означати «жартувати», але це може бути не зовсім зрозумілим без врахування контексту. Отже, полісемія наділяє ідіоми своєрідною таємничістю та вимагає від тих, хто спілкується, пильної уваги до контексту для їх коректного сприйняття.

Омонімія в царині ідіоматики проявляється в формальній схожості мовних конструкцій, які, разом з тим, несуть у собі відмінне значення. Це трапляється, коли фразеологічні одиниці, тотожні за формою, здобувають різні сенси через історичні перетворення, контекстуальні варіації чи семантичні зміни. На противагу лексичним омонімам (як-от слова «коса» – знаряддя праці та коса –

частина голови), в ідіомах омонімічні взаємини постають на рівні цілісних висловів, що робить їх розпізнавання складнішим без ретельного дослідження контексту[27, с.81].

Наприклад, в англійській мові вираз “*to have a chip on one's shoulder*” може сприйматися двояко в залежності від контексту: 1) як образа або неприязнь через якусь минулу ситуацію (метафоричне значення) і 2) як фізичне відчуття важкої предмета на плечі (буквальне значення). В таких випадках важливо враховувати контекст, щоб правильно зрозуміти, яке значення має на увазі мовний партнер.

Ідіоми з омонімією можуть бути більш багатозначними й образними, що дає можливість для творчого використання мови, але також це може бути проблемою для перекладу, особливо якщо омонімія не є частиною культури або мови, на яку здійснюється переклад.

З іншого боку, омонімія може сприяти гумору або створенню двозначності, що є важливим аспектом в літературних творах або комунікації, де важливу роль відіграє створення неоднозначних ситуацій для досягнення комічного ефекту або посилення певної теми.

Таким чином, омонімія в ідіомах – це важливий інструмент для творчого вираження і формування додаткових відтінків у мовленні. Водночас, вона вимагає особливої уваги до контексту, щоб уникнути непорозумінь і неправильних тлумачень.

Підсумовуючи все викладене, можна сказати, що семантична структура англійських ідіом є надзвичайно багатошаровою і гнучкою. Вона об'єднує не тільки лексичні елементи, але й культурні, оцінні та асоціативні складові, що робить кожну ідіому унікальним і динамічним мовним явищем. Розуміння цієї структури є важливим для глибшого оволодіння англійською мовою, особливо в таких сферах, як переклад, викладання та міжкультурна комунікація, де правильне тлумачення ідіом може мати суттєвий вплив на точність і ефективність передачі інформації. Вивчення семантики ідіом дає змогу не тільки краще розуміти мову, але й глибше занурюватися в культуру носіїв цієї мови, оскільки багато з цих виразів несуть у собі багатий культурний контекст.

1.3. Прагматичні особливості ідіом у мовленні

Ідіоми, як важливі компоненти мовлення, мають специфічні прагматичні особливості, які значно впливають на спосіб їхнього використання в комунікації. Прагматика вивчає, як мовці використовують мову для досягнення своїх комунікативних цілей, і в контексті ідіом це особливо важливо, оскільки їхній вплив на слухача часто полягає не тільки в передачі інформації, а й у формуванні емоційного, соціального та інтелектуального взаєморозуміння

Одним з ключових аспектів прагматичних досліджень є взаємозв'язок між мовленнєвим актом та контекстом. Контекст виступає як супутній елемент мовленнєвого акту. Суб'єктом мовного акту є той, хто говорить, адресатом – той, хто слухає. Успішність висловлювання, тобто досягнення його мети, може варіюватися залежно від умов, в яких воно відбувається.

Роль та функції ідіом у процесі мовленнєвого акту та трансляції відомостей, адресованих певній цільовій аудиторії, набувають комунікативної ваги. З огляду на комунікативно–прагматичні властивості фразеологічних одиниць, стає очевидним, що головними прагматичними рисами фразеологізмів постають експресивність, концептуальність та прихована інформація. Кожна ФО виконує чітко визначену комунікативну роль та втілює в життя певну комунікативну мету [10, с.15].

Прагматика вивчає, як мовні знаки використовуються в реальних комунікаційних процесах. Якщо семантика відповідає на питання *що* говорить людина і *що* саме означає те чи інше висловлювання, то прагматика орієнтується на *як* і *чому* це висловлювання звучить у певному контексті. Тобто прагматика допомагає розкрити умови комунікації, а також наміри та цілі мовця в конкретному випадку.

Як зазначає А. Марковська, прагматичний потенціал мови і спілкування пов'язаний з відношенням людини до мовних знаків. Вона підкреслює, що це відношення виявляється у виразі установок, оцінок, емоцій та інтенцій, які мають місце як при виробництві, так і при сприйнятті мовних дій. Тобто прагматика не лише вивчає значення висловлювань, а й з'ясовує, як ці значення можуть

змінюватися в залежності від контексту і від того, які цілі переслідує мовець у процесі спілкування[23, с.9].

Цей аспект мовного аналізу має величезне значення, особливо коли йдеться про таку складну і багатогранну категорію, як ідіоми. Адже їхнє значення і вплив на слухача чи співрозмовника значною мірою залежать від контексту і соціокультурних аспектів, що обов'язково потрібно враховувати при аналізі і використанні фразеологізмів у реальних комунікаційних ситуаціях.

Згідно з теорією комунікації, будь-який текст має свою прагматичну установку, що визначає його цілі, наміри і функції в процесі спілкування. Текст, розглянутий як контекст, виступає як продукт мовної комунікації, який наповнений різноманітними прагматичними аспектами. Як підкреслює Т. Бондаренко, контекст стає важливим середовищем для прояву всіх мовних стратегій, які використовує мовець. У ньому яскраво виявляються установки, наміри і комунікативні цілі, що визначають спрямованість висловлювання[3, с.34].

Зокрема, прагматична інформація, закладена в тексті, може передаватися не лише за допомогою вербальних засобів (слова, фрази), а й через невербальні елементи комунікації (жести, інтонація, міміка тощо). Це дозволяє говорити про існування комунікативно–прагматичного контексту, в якому виділяються важливі параметри: якість висловлювань, сферу їхнього використання, взаємини між учасниками комунікації та інші аспекти. В цьому контексті особливо важливо розуміти, що сенс фразеологічних одиниць (ідіом, фразеологізмів) розкривається саме через їхнє використання в прагматичному контексті, оскільки значення і вплив фразеологізму можуть значно варіюватися в залежності від ситуації, соціальних відносин між комунікантами і навіть від їхнього емоційного стану.

У процесі спілкування фразеологізм постає як осередок двовекторної інформації (відповідно до буквального та конотативного планів), що активізує образне, асоціативне мислення співбесідників. З допомогою образних фразеологічних зворотів переважно втілюється культурно–семантична модель

дискурсу (зокрема у аналітичних статтях). У газетних матеріалах інформаційного характеру частіше спостерігається процес дефразеологізації [19, с.102].

Безеквівалентні фразеологічні одиниці є основою формування фонові національно–культурної інформації (особливий вид інформації – культурна конотація), яка є визначальною у процесі комунікації та відповідає прагматиці газетно–публіцистичного дискурсу впливати на суспільну свідомість, та репрезентує когнітивну структуру фразеологічної одиниці, а відтак – культуру народу, який є носієм мови, його менталітет (теж саме) Взаємодія мовного акту та контексту складає фундамент прагматичних досліджень, а формулювання правил цієї взаємодії – їх ключове завдання. Прагматичний інтерес виникає там, де взаємозв'язок між контекстом та мовним актом досягає найбільшої інтенсивності.

Взаємодія мовного акту і контексту становить основний стрижень прагматичних досліджень, а формулювання правил цієї взаємодії – її головне завдання. Прагматичні інтереси починаються там, де зв'язок контексту і мовного акту максимально напружена.

Оскільки прагматичні ідіоми проявляються передусім у живому мовленні, їх використання залежить від конкретної мовленнєвої ситуації. У різних комунікативних контекстах відповідно до типу мовленнєвого акту активізується певний набір ідіом, які найкраще відповідають цілі висловлювання і допомагають досягти потрібного ефекту в спілкуванні. Як зауважує Г. Дегтярьова, основна мета директивів полягає в тому, щоб спонукати співрозмовника до певної дії [9, с.217]. До цієї групи належать і запитання, які мають на меті стимулювати відповідну мовну реакцію (наприклад, *Say it again?*), і команди, спрямовані на безпосереднє виконання дій. Це можуть бути прохання (*Hang on a minute!*), застереження (*Be careful!*) чи накази (*Take it away!*).

Ідіоми, без сумніву, є потужним інструментом у мовленні, який дозволяє змінювати чи збагачувати значення висловлювання, додаючи йому емоційної глибини, експресивності або образності. Саме завдяки ідіомам мовець може

зробити свою промову більш живою, переконливою чи навіть драматичною. Вони не лише передають інформацію, а й формують настрій, викликають асоціації та стимулюють уяву слухача.

У свою чергу, О. Мишак зауважує, що прагматична сила ідіом безпосередньо залежить від того, як їх сприймає адресат. Один і той самий вираз може бути легко й правильно інтерпретований одним слухачем завдяки спільному культурному досвіду або знайомству з ідіомою – і водночас викликати нерозуміння або хибну інтерпретацію в іншого[26, с.188]. Приміром, фраза “*to be on cloud nine*” (тобто «бути на сьомому небі від щастя») для носія англійської звучить цілком природно й передає стан ейфорії. Але для людини, яка не знайома з цією ідіомою, вислів може видатись дивним або потребуватиме пояснення.

Тому одна з ключових прагматичних особливостей ідіом полягає в їхній контекстуальній залежності: важливо враховувати, хто слухач, якими є його знання, культурні коди й мовний досвід. Ефективне використання ідіом це вміння передбачати реакцію іншої сторони та адаптувати висловлювання до конкретної ситуації спілкування.

На думку Р. Зубрицького, ідіоми відіграють важливу роль у модулюванні емоційного тону висловлювання, слугуючи інструментами як для підсилення, так і для пом'якшення емоційного забарвлення. Вони дозволяють мовцеві зробити емоційний вплив на співрозмовника більш точним і водночас гнучким, відповідно до комунікативної ситуації[14].

Зокрема, деякі ідіоми функціонують як інтенсифікатори, вони підсилюють силу емоції або гостроту ситуації. Наприклад, вислів “*to be in hot water*” створює яскраву метафору складного становища, в якому перебуває людина, тим самим надаючи більшої ваги проблемі. Така експресивність корисна в дискурсі, де потрібно наголосити на серйозності чи драматичності подій.

Водночас інші ідіоми можуть знижувати емоційну напругу або пом'якшувати критику. Ідіома “*to sugar-coat something*” демонструє прагнення мовця бути делікатним і уникати прямого висловлення неприємної інформації.

У цьому випадку емоційна інтенсивність зменшується, що особливо важливо в ситуаціях, де потрібна дипломатичність або тактовність.

Таким чином, прагматична функція ідіом у цьому контексті полягає в гнучкому регулюванні емоційного впливу на слухача від підкреслення до пом'якшення відповідно до інтенцій мовця та умов комунікації.

Ідіоми слугують не лише засобом передачі змісту, а й ефективним інструментом налагодження міжособистісних зв'язків у комунікації. Через свій культурний і емоційний підтекст вони здатні створювати атмосферу довіри, неформальності й взаєморозуміння, особливо в ситуаціях, де важливими є не лише слова, а й підтекст взаємин[14].

Зокрема, використання ідіом у розмові може сигналізувати належність до певної соціальної або культурної спільноти. Вони формують своєрідний «мовний код», зрозумілий лише тим, хто ділить спільний досвід, культурні знання або стиль спілкування. Так, ідіома *“to spill the beans”* у колі друзів не лише передає зміст про розкриття секрету, але й створює невимушений тон, підкреслює близькість та неформальність стосунків.

У таких випадках ідіоми виконують функцію соціального маркера, який може як укріпити комунікативну взаємодію, так і встановити кордони між «своїми» та «чужими». Відтак, вони є вагомим інструментом соціальної інтеграції у межах дискурсивних практик певної групи.

Отже, прагматичні особливості ідіом виявляються в їхньому впливі на інтерпретацію повідомлення, використанні в різних соціальних контекстах і здатності підсилювати або знижувати емоційний тон висловлювань. Вони також виконують важливу функцію в комунікації, сприяючи інтенсифікації значень, створенню образів і підтримці соціальних зв'язків. Оскільки ідіоми мають різні прагматичні функції залежно від контексту, вони є потужним інструментом у досягненні комунікативних цілей мовця.

1.4. Ідіоми як засіб стилістичної виразності та інтенсифікації змісту

Ідіоми становлять суттєвий елемент стилістичного інструментарію англійської мови, оскільки не лише виконують смислову функцію, а й значно збагачують мовлення емоційно, образно та експресивно. Вони дають змогу мовцеві лаконічно та виразно передати складні думки, надати висловлюванню індивідуального стилістичного відтінку, а також регулювати інтенсивність змісту відповідно до прагматичних цілей спілкування. Завдяки цьому ідіоми виступають важливим засобом стилістичного моделювання мовлення та слугують ефективним інструментом підсилення комунікативного впливу.

У свою чергу К. Магонова стверджує, що однією з провідних стилістичних функцій ідіом є формування виразного мовного образу. Завдяки своїй метафоричній природі, ідіоматичні конструкції апелюють до уяви слухача чи читача, викликаючи асоціації, які підсилюють емоційний вплив висловлювання[22].

Як зазначає Дж. Сайдел, ідіоми «оживляють мову», оскільки дають можливість передавати зміст непрямим, але водночас емоційно насиченим способом [32, с.131]. Особливо це помітно в художньому стилі, де ідіоматичні вислови допомагають створити живі образи, викликати емоції або підкреслити настрій персонажа.

Наприклад, замість звичайного “he is very happy”, вираз “he is on cloud nine” не лише передає радість, а й додає метафоричну глибину, дозволяючи читачеві краще уявити стан героя. Такі ідіоми створюють більш насичене, емоційно виразне мовлення, яке справляє сильніше враження на адресата.

Варто зазначити, що ідіоми мають важливу роль у формуванні авторського стилю. Вони використовуються письменниками для створення автентичних діалогів, підкреслення соціального чи регіонального походження персонажів, а також для надання тексту глибшої культурної конотації. Як зазначає Ч. Баргер, вживання ідіом може слугувати маркером не лише стилю мовлення, а й культурного контексту персонажа, що особливо важливо в англomовному художньому дискурсі[45, с.93].

Ідіоми також активно застосовуються в журналістиці, публіцистиці та рекламі. Вони виконують функцію привернення уваги та створення емоційного впливу. Зокрема, заголовок “*The Prime Minister is skating on thin ice*” миттєво викликає відчуття напруженості, яке важко передати нейтральною лексикою.

Крім того, ідіоматичні вирази часто використовуються для створення іронії, сарказму чи гумору. Приміром, фраза “*to bite off more than one can chew*” не лише передає ідею надмірного ризику, але й додає жартівливий відтінок, завдяки чому висловлювання стає більш виразним і легким для сприйняття. Таке стилістичне забарвлення допомагає утримувати увагу слухача чи читача, викликаючи емоційну реакцію і роблячи текст більш динамічним.

Ідіоми також мають здатність інтенсифікувати зміст висловлювання – тобто підсилювати певні емоції, оцінки або логічні акценти. За словами О. Свешнікова, ідіоми часто виконують емпатичну функцію, передаючи не лише значення, а й ставлення мовця до того, про що він говорить [31, с.16].

Як-от, ідіома “*to be over the moon*” передає сильний позитивний емоційний стан, що значно перевершує просте *to be happy*. Такі мовні одиниці дозволяють зробити висловлювання більш виразним і змістовно насиченим, водночас не розширюючи його граматичну структуру.

Ідіоми також можуть інтенсифікувати зміст через порівняння або метафори, які використовуються в мовленні. Як стверджує Р. Робертс ідіоми часто створюють образи, які здатні значно посилити ефект від передаваного змісту. Як-от, “*to hit the nail on the head*” (буквально «вдарити по цвяху на головку») використовується для того, щоб підкреслити, що думка або дія була точною і влучною, таким чином інтенсифікуючи виразність самого висловлювання [69, с.27].

Інтенсифікація змісту через ідіоми також є важливою у контекстах реклами та публіцистики, де потрібно привернути увагу до конкретного повідомлення. Ідіоми дозволяють зробити рекламний текст більш яскравим, захопливим і запам'ятовуваним. Наприклад, у рекламних слоганах часто використовуються такі ідіоми, як “*to steal the show*” (буквально «вкрасти шоу»), що означає бути в

центрі уваги чи виграти, щоб зробити продукт чи послугу більш привабливими для потенційних споживачів.

У художньому дискурсі ідіоми використовуються для створення виразних образів, підсилення емоційного забарвлення, а також для характеристики персонажів. На думку І. Серце, ідіоми можуть служити маркерами соціального або культурного контексту, вказуючи на походження персонажа, його психологічний стан чи внутрішні переживання. Вони додають тексту колориту, роблячи його живим і достовірним[34].

У журналістиці і публіцистиці ідіоми часто використовуються для залучення уваги читача, створення емоційного або напруженого контексту. Ідіоми можуть ефективно передавати складні ідеї або емоційні стани, роблячи інформацію більш виразною та доступною для широкої аудиторії. Вони також допомагають у побудові іміджу або налаштуванні певної тональності повідомлення.

Емоційний контраст в ідіомах є важливим інструментом для підкреслення різних емоційних станів або реакцій персонажів у літературному чи медійному дискурсі. В таких виразах часто використовується несподіваність або парадоксальність, що дозволяє посилити виразність і передати складні емоції.

Наприклад, вираз *“to kill two birds with one stone”* (буквально «вбити двох птахів одним каменем») передає ідею досягнення кількох цілей за допомогою однієї дії. Така ідіома створює контраст між негативним елементом (вбивство) та позитивним (ефективність), що дає змогу виразити досягнення вельми ефективним способом, попри свою темну метафору[34].

Іншим прикладом є вираз *“to cry over spilled milk”* (буквально «плакати над розлитим молоком»), який означає зациклюватися на непоправних помилках. Це також створює емоційний контраст між дрібною ситуацією (розлите молоко) і великою емоційною реакцією (плач), що вказує на надмірність або неадекватність емоційних проявів у ситуаціях, де зазвичай варто залишити це без уваги.

Використання емоційного контрасту через ідіоми часто зустрічається в літературі та кінематографі, де це дозволяє більш глибоко розкривати характер героїв або певні стосунки між персонажами.

Ідіоми можуть виконувати важливу стилістичну функцію контрасту, створюючи різке протиставлення між формальним і неформальним стилем мовлення, що робить мову більш динамічною і цікавою.

Один з яскравих прикладів це використання неформальних або навіть грубих ідіом у формальних або серйозних ситуаціях, що дозволяє створити ефект несподіванки чи навіть комічного контрасту. Зокрема, вираз “*to be in the doghouse*” (буквально «бути в собачій будці») означає бути в неприємностях або в чомусь ніяковому становищі через якусь помилку. Цей вираз є дуже неформальним і навіть іронічним, але коли його використовують в офіційному контексті чи в серйозному обговоренні, він додає легкості, гумору і підкреслює різницю між офіційним тоном і реальними емоціями.

Також, Р. Зубрицький, додає що стилістичний контраст може бути використаний через поєднання діалектів чи мовних варіантів у межах однієї мови[14]. Наприклад, використання британських або американських ідіом в літературних текстах або в публіцистичному дискурсі дозволяє підкреслити географічну або культурну специфіку персонажів. Це допомагає створити багатошарові образи, що відображають соціальний або культурний фон персонажів.

Таким чином, ідіоми в англійській мові виконують не лише номінативну чи комунікативну функцію, але й мають потужний стилістичний потенціал. Завдяки своїй образності, експресивності та функціональній гнучкості, вони є невід’ємною частиною інструментарію мовця— незалежно від того, чи йдеться про художній твір, політичну промову чи щоденне неформальне спілкування. Ідіоми не тільки прикрашають мовлення, а й допомагають йому «говорити голосніше» з більшою емоційною силою, глибиною та виразністю.

Висновки до 1го розділу

У першому розділі дослідження було розглянуто теоретичні аспекти англійських ідіом, їх визначення, основні характеристики, класифікацію, семантичну структуру, прагматичні особливості та їхню роль як засобу стилістичної виразності та інтенсифікації змісту.

Ідіома визначається як стійке словосполучення, значення якого не виводиться з буквального значення його складових. Ідіоми є важливим елементом мови, що відображає культурні, історичні та соціальні аспекти мовної спільноти. Вони характеризуються такими властивостями, як багатослівність, стійкість та ідіоматичність.

Семантична структура ідіом включає поверхневий рівень (лексичне значення окремих компонентів) та глибинний рівень (фразеологічне значення всього виразу). Ідіоми можуть мати різні типи значень, такі як денотативне, коннотативне, імагінативне, прагматичне та евфонічне. Вони також можуть бути багатозначними та омонімічними, що додає складності їхньому розумінню та використанню.

Ідіоми є потужним інструментом стилістичної виразності, який дозволяє збагачувати мовлення емоційно, образно та експресивно. Вони використовуються для створення виразних образів, підсилення емоційного забарвлення, характеристики персонажів та інтенсифікації змісту. Ідіоми також можуть створювати емоційний та стилістичний контраст, що робить мову більш динамічною та цікавою.

Таким чином, англійські ідіоми є складним і багатогранним явищем, яке вимагає глибокого розуміння їхньої семантики, прагматики та стилістичних особливостей. Вивчення ідіом є важливим для оволодіння англійською мовою, особливо в таких сферах, як переклад, викладання та міжкультурна комунікація.

РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИКО–ПРАГМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКИХ ІДІОМ У РОМАНІ ДОННИ ТАРТТ “*THE SECRET HISTORY*”

2.1. Особливості функціонування ідіом у літературному дискурсі

У літературних текстах ідіоми відіграють не тільки, так звану «декоративну» роль, а і виступають важливим засобом для створення значення. З одного боку, це усталені вислови, які читач легко впізнає і зрозуміє, майже без думки. З іншого письменник може давати їм нові вигляди, використовувати їх для передачі емоцій, таємних думок або внутрішніх станів персонажів. Варто зазначити, що у літературному творі ідіома часто виходить за межі того значення, яке звучить у словнику. Автор може змінювати її, поєднувати з іншими образами або використовувати в незвичайному контексті, що створює багатошаровий ефект.

У фундаментальній праці Дж. Нанберга, І. Сага та Т. Васова представлено свіжий погляд на ідіоми. Вони відійшли від розуміння їх як «чорні скриньки» мови, натомість окресливши їх за допомогою трьох ключових параметрів: композиційності, конвенційності та прозорості[66]. Цей підхід відкрив можливість розглядати ідіоми як динамічні, а не статичні мовні конструкції.

Спершу розгляньмо композиційність. Хоча ідіома й має цілісне значення, слова, з яких вона складається, також можуть впливати на те, як її сприймають. У художньому творі автор має змогу підкреслити саме цей аспект, перетворивши ідіому на більш виразний символ. Конвенційність стосується іншого аспекту. Значення ідіоми зафіксоване в межах мовної спільноти та, як правило, легко впізнається читачем. Проте література рідко обмежується простим відтворенням. Письменник може використати знайому фразу для створення відчуття природності або ж дещо змінити її форму, порушуючи цим очікування. В результаті виникає іронія, двозначність або навіть комічний ефект. Прозорість, у свою чергу, визначає, наскільки просто здогадатися про значення виразу, виходячи з його компонентів. Іноді письменник використовує цілком зрозумілу ідіому, яка не потребує пояснень, а в інших випадках, навпаки, вдається до менш

очевидної. Цей вибір спонукає читача замислитися, додатково залучає до процесу тлумачення, а також створює атмосферу загадковості або прихованого змісту[66].

Таким чином, вищезазначені параметри стають цінним інструментом в арсеналі письменника. Здатність змінювати рівень прозорості дає змогу створювати як комічні, так і драматичні ефекти. Робота з композиційністю додає нового звучання знайомим образам. Порушення конвенційності відкриває простір для гри зі словом та формування індивідуального стилю. Все це свідчить про те, що ідіоми в літературному тексті відіграють роль гнучких засобів для створення смислу та стилістичної виразності. Автор, використовуючи ідіоми, може як підкреслити стереотипне значення, так і змінити його, створюючи нові семантичні відтінки.

В свою чергу, К. Фернандо пропонує аналізувати ідіоми крізь призму трьох площин: ідейної, міжособистісної та текстової, й у літературному дискурсі ця класифікація виявляється особливо показовою[53, с.146].

На ідейному рівні фразеологізми виступають носіями змісту та оцінки. У художньому творі вони дозволяють автору передати ставлення до певних явищ чи подій значно яскравіше, ніж за допомогою звичайних слів. Приміром, застосування ідіоми замість нейтрального опису миттєво додає емоційного забарвлення та формує оціночний компонент оповіді. Завдяки цьому розповідь стає образнішою, а описи подій або характеристик персонажів більш виразними й «об'ємними».

Міжособистісний рівень стосується того, як ідіоми конструюють взаємини між персонажами, а також – між автором і читачем. Діалог, наповнений фразеологізмами, звучить природніше та наближає мовлення героїв до реального. Через ідіоми автор має змогу продемонструвати емоційний стан персонажів, їхню іронію, сарказм чи дружню інтонацію. Крім того, цей прийом створює ефект «впізнаваності», адже читач реагує на знайомі вирази подібно до того, як це відбувається у звичайному спілкуванні[21, с.32].

Насамкінець, на текстовому рівні ідіоми сприяють зв'язності й ритмічності розповіді. Вони можуть виступати повторюваними мотивами, які утримують читача в певному семантичному полі. Часте використання тих самих або схожих висловів утворює внутрішні перегуки між різними частинами тексту, формуючи цілісний стилістичний малюнок. Окрім того, завдяки усталеним образам ідіоми допомагають структурувати розповідь: вони стають своєрідними «якорями», що утримують увагу й додають ритму прозі.

Дослідниця В. Михайленко зауважує, що ідіоматичні звороти втрачають сенс поза контекстом, адже саме він задає їм смислові рамки. У художніх творах це особливо виразно: ідіоми збагачуються додатковими нюансами, слугують маркерами алюзій, інструментами іронії, або ж стають багатозначними стилістичними прийомами[25, с.36]. Тобто, ідіоми перестають бути суто стандартними мовними конструкціями і перетворюються на живі, динамічні елементи мови, що активно використовуються в рамках певного дискурсу.

З такої точки зору стає очевидна потреба вивчати ідіоми в їхньому природному середовищі, де вони наповнюються особистим значенням, обумовленим авторським задумом, конкретною ситуацією та цільовою аудиторією. Саме контекст визначає, як ідіоматичний вислів розкриває ті чи інші смисли, чи набуває він іронічного або метафоричного забарвлення, а відтак стає вагомим засобом художньої виразності та стилістичного оформлення тексту.

Немаловажливим є феномен ідіоматичної креативності. Так, Ю. Ковбаско наголошує, що зміни сталих виразів, серед яких заміна частин ідіоми, фрагментування її структури, а також нашарування декількох ідіом, є ефективним засобом передавання нових сенсів у літературі[18, с.42].

У прозових текстах ці перетворення ідіом дають можливість авторові зберігати впізнаваність ідіоматичних зворотів. Тобто таким чином надаючи індивідуального стилістичного забарвлення, що робить текст більш оригінальним та багатогранним. Такий творчий підхід відкриває широкі можливості для мовної гри та дозволяє моделювати нові значення на основі вже знайомих мовних конструкцій.

Варто зазначити, що ідіоматична креативність трактується як здатність мовця створювати нові ідіоматичні одиниці або пристосовувати наявні до ситуативних, комунікативних і культурних вимог. Вона забезпечує еволюцію мови та її гнучкість, збагачуючи художній дискурс і допомагаючи виражати складні й тонкі смислові нюанси.

У психолінгвістичних розвідках, зокрема праці Реймонда В. Гіббса, демонструється, що ідіоми активують у свідомості читача готові когнітивні структури. Тобто, зіткнувшись з фразеологізмом, люди не розкладають його на складові, а сприймають як єдине ціле[57, с.44]. Завдяки цьому процес розуміння тексту не тільки стає швидшим, але й набуває глибини. Крім прямого значення, запускаються численні асоціації та культурні відголоски. Така властивість ідіом, в літературній практиці, має ключове значення. Ідіоматичні вислови забезпечують економію мови, передаючи комплексний зміст кількома словами. Водночас вони створюють поле для підтексту та багатозначності. Письменник може використовувати цей потенціал, щоб досягти ефекту подвійного прочитання, де поверхневий рівень доступний широкому загалу, а глибинний – містить натяки, емоційні чи іронічні нюанси, які збагачують тлумачення твору.

Дослідники Д. Добровольський та Е. Пірайнен докладно розглядають культурний вимір ідіом, вбачаючи їх як складову «фігуративного лексикону». Вони підкреслюють, що ідіоми акумулюють культурні сценарії, символи і когнітивні схеми, які розкриваються у процесі їхнього вживання. У художньому тексті ідіоми не лише передають образність, а й маркують соціальне походження, мовну належність, культурні коди персонажів, тим самим стаючи засобом ідентифікації та соціальної диференціації [49, с.264].

Ідіоми як частина культурного лексикону виконують функцію носіїв етнокультурної інформації, вони відображають національні цінності, звичаї, історичні контексти і світогляд. Через це в літературі ідіоми служать не просто кольоровими деталями стилю, а ключовими елементами, що формують культурний пласт твору і допомагають глибше розкрити характери, соціальне середовище та культурні коди персонажів.

Вчені М. Гілперт зазначає, що ідіоматичні вирази виконують не лише декоративну роль у тексті, а стають вагомим стилістичним прийомом. Вони формують неповторний голос автора, наділяючи його оповідь впізнаваним колоритом[60, с.93].Завдяки цьому читач миттєво відчуває своєрідність мовлення конкретного оповідача чи специфіку мовного середовища персонажів.

До того ж, ідіоми роблять оповідь більш природною. Діалоги звучать жваво, мовні конструкції набувають інтонаційної гнучкості, а емоційні нюанси стають більш виразними. Через це персонажі виглядають достовірними, а текст – органічним та цілісним.

Повторюваність та варіативність ідіом відіграє ще одну важливу функцію. Вона створює ефект когезії, тобто внутрішньої пов'язаності тексту, підкреслює ритм та структуру оповіді. Такі повтори допомагають акцентувати ключові мотиви, тематичні лінії чи центральні ідеї, роблячи їх більш помітними для читача. Водночас варіативність, наприклад, заміна компонентів ідіоми чи легка трансформація виразу, дозволяє авторові уникнути монотонності, додати інтонаційного забарвлення та підкреслити індивідуальність персонажів або авторську позицію[11, с.9].

Підсумовуючи усе вищезгадане ми можемо дійти висновку, що у літературному дискурсі ідіоми відіграють кілька взаємопов'язаних ролей одночасно. Вони не лише передають оцінку та емоційне забарвлення подій і персонажів, а й структурують текст, забезпечуючи його зв'язність і ритмічність. Крім того, ідіоми виступають маркерами соціокультурної ідентичності героїв, допомагаючи читачеві розуміти їхнє походження, статус або мовну належність. Водночас вони стають інструментом авторської креативності: через варіації, алюзії чи трансформації виразів письменник створює багат шаровий підтекст і формує унікальний стиль. У результаті ідіоми забезпечують багаторівневе сприйняття твору, де зміст, емоції та культура взаємодіють і збагачують художню оповідь.

2.2. Типи ідіом у романі: тематичне, семантичне та прагматичне розмаїття

У сучасних дослідженнях найчастіше виділяють три ключові виміри ідіоматичного розмаїття: тематичний, семантичний та прагматичний. Кожен з них дозволяє розкрити специфіку використання виразів у тексті, показати, як автор грає зі значенням, створює стиль і організовує оповідання.

Тематичне розмаїття ідіом у романі відображає різноманітність сфер життя, явищ і подій, які вони описують. Тематично ідіоми можна поділити на кілька груп.

1. Побутові ідіоми пов'язані з повсякденним життям, сімейними стосунками та домашніми турботами. За допомогою таких ідіом створюють атмосферу звичності, допомагають розкрити соціокультурний контекст персонажів і роблять їхнє життя більш реалістичним. *“pleased as all get-out”* [74, р.178] (дуже задоволений), *“Trapped like rats”* [75, р.179] (опинитися без виходу), *“on a roll”* [74, р.66] (коли справи йдуть добре), ; *“the salt of the earth”* [74, р.333] (характеристика «простих хороших людей»);

2. Професійні ідіоми відображають сферу діяльності героя, специфіку його роботи або спеціалізовану термінологію. Через них автор може показати соціальний статус персонажа, його роль у суспільстві чи конкретній професійній спільноті. *“An oral examination ”* [74, р.595] (усний іспит); *“gave me a raise”* [74, р.132] (підвищити зарплату), *“Place whither”* [74, р.22] (напрямок руху, куди), *“to give you a tutorial”* [74, р.34] (індивідуальне заняття з студентом);

3. Емоційні ідіоми передають почуття та внутрішні стани персонажів. Вони значно збагачують психологічний портрет, додають тексту виразності та глибини, дозволяють читачеві краще зрозуміти мотивацію героїв. *“scared stiff”* [74, р.58] (налякатися до смерті); *“worried sick”* (дуже стриваний) [74, р.534] *“over the moon”* [74, р.599] (в нестямі від радості) *“the fatal flaw”* [74, р.7], (фатальна помилка), *“the burden of the self”* [74, р.41] (особистий тягар);

4. Соціальні ідіоми пов'язані з суспільними відносинами, традиціями та нормами поведінки. Розкриття соціального середовища, правила гри в межах

спільноти та взаємодію між персонажами, створюючи відчуття реалістичного світу. “*several formidable enemies*” [45, p.15] (впливові вороги), “*an asshole*” [74, p.53] (козел), “*He was three sheets to the wind*” [74, p.58] (бути напідпитку), “*sissy guys*” [74, p.15] (тюхтії), “*highly unapproachable*” [74, p.20] (важкодоступні для спілкування);

5. Природні ідіоми використовують образи природи, тварин чи явищ навколишнього світу. Тексту додається яскравість, дозволяють створювати метафори та порівняння, що підсилюють художнє враження і збагачують образність оповіді. “*Indian summer*” [74, p.52] (несподіване тепло), “*floodgates broke*” [74, p.47] (втрата контролю), “*her cheek was like ice*” [74, p.128] (її щоки були як лід), “*like a country from a dream*” [74, p.13] (атмосфера таємничості і казковості) [5, с.29].

У романах і діалогах персонажів ідіоми часто пов’язані з емоційними станами, міжособистісними стосунками, соціальними або культурними явищами. Наприклад, вирази, що описують страх “*scared stiff*” [74, p.58] радість “*jump for joy*” [74, p.115] заздрість “*eat one’s heart out*” [74, p.49] допомагають авторові передати внутрішній стан героя більш живо, ніж прості описові фрази.

Тематичне різноманіття також включає культурні аспекти. Ідіоми можуть відображати усталені моделі поведінки “*driving me crazy*” [74, p.226] (зводити з розуму), “*In your neck of the woods*” [74, p.226] (у вашій місцевості), “*by a long shot*” [74, p.412] (далеко не так); суспільні норми: “*go to bed pretty early*” [74, p.246] (лягати спати дуже рано), “*face the music*” [74, p.67] (відповідальність за наслідки), або конкретні історичні контекст: “*Dionysiac frenzy*” [74, p.49] (Діонісійська нестяма), “*like the Black Death*” [74, p.86] (пандемія чуми). Через такі вирази читач отримує відчуття часу, місця і соціального середовища, в якому діють персонажі. Це особливо помітно у досліджуваному творі, тому що автор прагне створити автентичну мовну картину конкретної спільноти або епохи.

Ще одна важлива особливість тематичного розмаїття – це здатність ідіом узагальнювати складні явища. Наприклад, одним виразом можна передати не лише конкретну подію, а й ставлення героя до неї, соціальний підтекст і емоційне

забарвлення “*A regular Teddy Roosevelt, overcoming obstacles and all*” [74, p.106] (Типовий Тедді Рузвельт, що долає перешкоди.). Завдяки цьому текст стає багат шаровим і динамічним, а читач може одночасно сприймати події, внутрішній світ персонажів і культурні відтінки твору.

Таким чином, тематичне розмаїття показує, що через різноманітні ідіоми персонажі стають більш реалістичними та впізнаваними, а текст набуває багатого лексичного фону, що підсилює емоційне та змістове сприйняття читачем. Таким чином, ідіоми відображають широку палітру життєвих сфер, явищ і людського досвіду, роблячи художній світ твору живим, насиченим і багат шаровим.

Семантичне розмаїття включає різні смислові особливості – від умовно–прямих, прозорих для розуміння значень до глибоко метафоричних, переносних або метонімічних. Це дає змогу авторові грати зі значеннями, збагачуючи текст багат шаровими смислами та підтекстами.

Таке семантичне розмаїття ідіом дозволяє авторам романів не просто використовувати їх як монолітні кліше, а гнучко й творчо інтегрувати у текст, формуючи багат шарові, образні і багатозначні висловлювання. Воно розкриває художній потенціал мови та сприяє глибшому сприйняттю і інтерпретації твору читачем.

В свою чергу, Т. Мизин зазначає, що семантичне розмаїття ідіом у романі характеризується багатогранністю їхнього значення та способів вираження смислу. До основних типів семантичних ідіом належать:

1. Прозорі ідіоми, значення яких зрозуміле і логічно виводиться зі складових частин фрази. Вони є більш прямими і конкретними. “*out of the blue*” [74, p.549] (як грім із ясного неба,); “*Keep me in line*” [74, p.549] (тримати в рамках), “*Salt of the earth*” [74, p.333] сіль землі(прості хороші люди)) ;
2. Метафоричні ідіоми, мають переносне, образне значення, що створює багатозначність і художню виразність, збагачує текст глибинними смислами “*the fatal flaw*”[74, p.7] (фатальна помилка), “*light shining from a dead*

star” [74, p.630] (Світло, що лине до нас від мертвої зірки), “*living reverie*” [74, p.113] (жива мрія) ;

3. Метонімічні ідіоми, в яких смисл заснований на асоціаціях з частковою ознакою або символом, що пояснює контекст і має широкий смисловий спектр. “*Keep an eye on*” [74, p.118] (придивлятися); “*kept my head*” [74, p.68] (не втратити самоконтроль), “*the burden of the self*” [74, p.41] (тягра свідомості) ;

4. Ідіоми з культурними і історичними конотаціями зазвичай несуть насичене смислове і символічне навантаження, пов’язане з традиціями, міфами, історичними подіями. “*man-to-man talks*” [74, p.57] (для чоловічих розмов), “*A regular Teddy Roosevelt*” [74, p.106] (Типовий Тедді Рузвельт), “*The Golden West*” [74, p.63] (Золотий Захід), “*The Manhattan Project*” [74, p.61] (Мангеттенський проект);

5. Ідіоми з фігуральним або алегоричним значенням містять підтексти, алюзії, іронічні відтінки, які збагачують інтерпретацію твору та створюють ефект подвійного читання “*shake you down pretty good*” [74, p.27] (пильнуй, бо обдеруть як липку), “*heart skipped a beat*” [74, p.27] (тьохнуло серце) [24, с.136]

Семантичне розмаїття також дозволяє авторові модифікувати стандартні вирази, поєднувати кілька ідіом або переносити значення одного виразу в інший контекст. Така трансформація зберігає впізнаваність виразу, але водночас відкриває нові смислові відтінки, підсилює авторський стиль і робить текст більш динамічним.

Таке семантичне розмаїття дає змогу автору не просто вставляти у текст усталені вислови, а творчо трансформувати їх, розкривати глибокі смисли, збагачувати художній стиль і поглиблювати сприйняття читачем

В свою чергу, О. Мишак стверджує, що парагматичне багатство ідіом стосується їхньої ролі в спілкуванні між героями та їх впливу на читача. У художній літературі воно розкриває емоційний настрій, ставлення персонажів до обставин, один до одного, та комунікативні цілі, яких прагне досягти автор [26, с.190]

Ідіоми, розглянуті з прагматичної точки зору, здатні передавати іронію, сарказм, гумор або нагнітати драматичну напругу. Приміром, використання жартівливого вислову в серйозній обстановці породжує комічний ефект, а незначне видозмінення звичного виразу може акцентувати емоційну реакцію героя чи авторський коментар.

Дослідник А. Зербіно наголошує, що так звані прагматичні ідіоми функціонують не як прості вирази, а як цілісні мовленнєві акти. Їхнє значення не можна вивести шляхом прямого аналізу складових частин – воно існує лише на рівні комунікативної ситуації[13, с.119]

Вчений Р. Зубрицький підкреслює, що ідіоми на прагматичному рівні сприяють формуванню зв'язності тексту та ритму розповіді [14]. Вони дозволяють структурувати взаємодію між персонажами, показуючи соціальні зв'язки, ієрархію, близькість або конфлікт, і виступають своєрідним «містком» між внутрішнім світом героя та сюжетом. У романі Донни Тартт, наприклад, “*pass the buck*” [74, р.117] відображає перекидання відповідальності між персонажами, “*give someone the cold shoulder*” [74, р.352] демонструє соціальну дистанцію, а “*play it by ear*” [74, р.118] передає спонтанність дій та гнучкість героїв. Такі ідіоми не лише забезпечують логічну послідовність подій, а й додають динаміки та емоційної виразності наративу.

Також вчений зауважує, що ідіоми на прагматичному рівні допомагають формувати зв'язність тексту та ритм розповіді. Вони повторюються в певних ситуаціях, трансформуються або поєднуються з іншими виразами, що додає наративу динаміки та виразності. Наприклад, у реченні з роману “*The Secret History*: “*I'd come to think of it as 'mine' but it wasn't really*” [74, р.598]. Я почав вважати це «своїм», але насправді це не було так) [36, с.495] ідіома “*come to think of it*” виконує кілька прагматичних функцій. По-перше, вона створює логічний зв'язок між попередніми думками персонажа і новою оцінкою ситуації, що робить текст більш послідовним. По-друге, через цей вираз передається момент самоспостереження героя, його внутрішня рефлексія, що додає емоційної глибини і ритмічної динаміки наративу. По-третє, подібні ідіоми повторюються

в романі у різних контекстах, як—от “*at the end of the day*” чи “*as luck would have it*”, що дозволяє автору створювати тематичні та ритмічні зв’язки між різними епізодами. Завдяки цьому читач сприймає текст не тільки логічно, а й емоційно, відчуючи нюанси авторського задуму та психологічні переживання персонажів[14].

Відтак, прагматичне різноманіття свідчить про те, що ідіоми в художньому тексті – це не просто мовні конструкції, а гнучкі інструменти, що сприяють формуванню комунікативної структури, емоційного тла та соціокультурного контексту, роблячи твір більш багатограним та насиченим.

Прагматичні ідіоми в романі часто виконують комунікативні функції, вони можуть сигналізувати емоції, ставлення автора або персонажів, підкреслювати важливі моменти, забезпечувати зв’язність тексту. Вони несуть не лише лексичне значення, а й соціокультурну інформацію та емоційний заряд, що робить текст багатограним і цікавішим для сприйняття.

Врахування прагматичного розмаїття ідіом є важливим для глибокого розуміння тексту і його адекватного перекладу, оскільки саме прагматичні характеристики часто визначають, як ідіома буде сприйнята у певному культурному чи комунікативному контексті

Отже, тематичний, семантичний і прагматичний виміри ідіом у романі взаємодіють між собою, створюючи складну й цілісну систему. Завдяки цьому ідіоми постають не як застигли мовні формули, а як гнучкі засоби, що визначають смислову наповненість, стилістичне забарвлення та комунікативний ритм художнього тексту.

2.3. Ідіоми як засіб формування авторського стилю Донни Тартт

Донна Тартт, американська письменниця, з’явилася на світ у 1963 році в Грінвуді, штат Міссісіпі, США. Уже у п’ятирічному віці Донна спробувала себе в поезії, створивши перший вірш. Її дебют в друкованому слові відбувся в тринадцять років, коли її твір надрукували в «Літературному огляді Міссісіпі».

У 1981 році Тартт розпочала навчання в університеті Міссісіпі та вступила до жіночого братства «Каппа Каппа Гамма». Викладач Донни з творчого письма, Віллі Морріс, висловився про неї з великою повагою, назвавши її генієм. Не лише Морріс, а й інші викладачі відзначали видатний талант та майстерність молодой письменниці, переконані, що Донна значно випереджає за рівнем багатьох випускників. Пізніше, вони порадили Донні перевестись до коледжу Беннінгтон у Вермонті на філологічний факультет. Тартт дослухалась до поради та продовжила здобувати освіту в Беннінгтоні, спеціалізуючись на класичній літературі[41, с.131]

На літературному полі Донна Тартт керується настановою Джона Гарднера: писати так, ніби попереду вічність. Володарка найвизначнішої Пулітцерівської премії не прагне до великої кількості видань, хоча неодноразово чула, що з її популярністю це було б цілком виправдано. Для письменниці набагато важливіше знаходити насолоду в процесі, а не штампувати твори як на конвеєрі, і краще створити один шедевр, аніж «десяток посередностей».

Свій перший роман «Таємна історія» Донна розпочала писати в 1984 році, будучи студенткою другого курсу. В 1989 році Бретт Істон Елліс рекомендував Донну відомому літературному агенту. Три роки по тому, видавництво оцінило рукопис дебютного роману, ще тоді невідомой письменниці, в чотириста п'ятдесят тисяч доларів. Роман було опубліковано нечуваним тиражем – 75000 примірників[52] .

Тартт майстерно надає своїм бестселерам рис серйозної літератури, її твори торкаються найболючіших аспектів, опираючись при цьому на стійкий ґрунт щедрих і розмаїтих культурних спадків. Основні мотиви її доробку – змушніння, посвята, пошук себе в суворому світі, сповненому лиха та кривди. Романи письменниці мають багато спільних рис. Відтак, ознайомившись з ними всіма, глибше усвідомлюєш позицію автора, її підхід до розкриття персонажів та конструювання сюжету.

У Донни Тартт в усьому світі багато прихильників, незважаючи на те, що вона опублікувала всього три романи. Працюючи в традиційному стилі, Тартт

вміло створює напругу, використовуючи тонко продуману психологічну інтригу та надзвичайно насичений текст. Саме тому захоплена критика незмінно порівнює молоду письменницю з Р. Л. Стівенсоном[52].

Ідіоматика відіграє ключову роль у творенні авторського стилю Донни Тартт. У її прозових творах фразеологізми слугують засобом для формування особливого та легко впізнаваного мовного образу персонажів, який точно віддзеркалює їхнє соціальне та культурне середовище. Науковці відзначають, що мова героїв роману «Щиголь» рясніє ідіомами, сленгом, жаргонізмами, які утворюють частину їхнього ідіолекту – індивідуального мовного стилю. Ці мовні нюанси не лише оживлюють та наближають персонажів до реальності, але й дозволяють Донні Тартт формувати загальну стилістику тексту, збагачуючи твір інтелектуальною глибиною та емоційним наповненням[46, с.284]

Передусім ідіоми у Тартт виконують функцію відтворення мовної природності. Вона прагне максимально наблизити репліки персонажів до реальної розмовної англійської, що створює відчуття достовірності. Саме через характерні ідіоми читач може відчутти соціальне походження героїв, їхню культурну ідентичність і навіть особливості психології.

Крім того, Тартт вирізняється вмінням переосмислювати усталені вирази. Вона змінює компоненти, поєднує кілька ідіом чи вводить їх у несподівані контексти. Така креативність дозволяє зберігати впізнаваність зворотів, але водночас надавати їм нових смислових відтінків. У результаті читач стикається з текстом, у якому знайомі форми звучать по-новому.

Не менш важливою є і прагматична функція ідіом у прозі Тартт. Вони часто набувають додаткових емоційних та іронічних підтекстів, створюють ефект прихованого коментаря або підкреслюють атмосферу сцени. У такий спосіб ідіоми стають не просто прикрасою, а дієвим елементом художньої стратегії письменниці.

Вато додати, що ідіоми сприяють інтертекстуальності та культурній насиченості тексту. Через фразеологічні вирази Донна Тартт зберігає зв'язок з

культурними, історичними та літературними традиціями, що додає тексту глибини та підкреслює інтелектуальний характер авторського стилю[58, с.13].

Таким чином, ідіоми в прозі Донни Тартт слугують багатофункціональним ресурсом: вони забезпечують автентичність мовлення, увиразнюють психологію персонажів, організовують текстову динаміку й водночас підкреслюють індивідуальний стиль авторки. Саме завдяки такому підходу її проза вирізняється особливою глибиною та неповторною мовною енергією.

Мова роману “*The Secret History*” Донни Тартт вирізняється високою стилістичною насиченістю та ретельною побудовою тексту. Авторка поєднує формальну і розмовну лексику, що створює відчуття автентичності спілкування персонажів та природності діалогів. Ритм речень у романі чергується: короткі конструкції підсилюють напружені моменти, а довші описові й рефлексивні фрагменти дозволяють заглибитися у внутрішній світ героїв. Повторення ключових слів і мотивів забезпечує зв’язність наративу та акцентує увагу на важливих подіях[7].

Особливої уваги заслуговують внутрішні монологи та описи, через які читач може відчувати психологічний стан персонажів і їхні мотиви. Опис простору, деталей предметів та дій персонажів створює яскраву атмосферу, передає соціальні та емоційні взаємодії в групі. Композиційно роман організований так, що логічна послідовність подій поєднується з психологічним розвитком героїв, що забезпечує динаміку наративу й емоційну глибину. Завдяки цьому мовному підходу проза “*The Secret History*” вирізняється живістю, стилістичною виразністю та унікальною мовною енергією.

Донна Тартт славиться своєю любов’ю до гри словами та багатогранності тексту. У своїй прозі вона часто впроваджує ідіоми, запозичені з класичної літератури, міфологічних сюжетів або історичних культурних джерел. Ці вислови виконують дві важливі функції: з одного боку, вони оздоблюють текст, роблячи його більш привабливим з естетичного погляду, а з іншого – додають глибший смисловий шар для читачів, які здатні впізнати культурні або літературні алюзії[7].

Наприклад, у романі «Таємна історія» Тартт часто вдається до античної міфології. Ідіома “*the weight of the world*” (вага світу) тут не є простим мовним штампом, а швидше алюзією на міф про Атланта, що несе на своїх плечах небесний звід. Завдяки такому перетворенню звичайна фраза набуває глибшого значення, віддзеркалюючи внутрішні страждання героїв, їхні моральні та психологічні випробування, водночас підкреслюючи освіченість персонажів та культурний контекст оповіді.

Подібне використання класичних ідіом та міфологічних ремінісценцій дає змогу Тартт сформувати свій особливий стиль: текст стає багатошаровим, інтелектуально наповненим і в той же час емоційно переконливим. Для читача це створює відчуття інтерактивності: розпізнаючи алюзії, він не тільки сприймає сюжет, але й включається у культурний та смисловий діалог з автором. Ідіоми в творчості Донни Тартт виконують також роль, що стосується ритму та мелодики. Вони не тільки додають тексту емоційного забарвлення, а й формують конкретний ритм, який робить прозу більш співучою та красивою з естетичного погляду. Завдяки майстерно підібраним фразеологізмам, речення набувають майже поетичної звучальності, що посилює художній вплив і занурює читача у особливу атмосферу тексту.

Приміром, в романі “*The Goldfinch*” описи картин та предметів мистецтва часто супроводжуються ідіоматичними або образними висловами, які нагадують поетичні метафори: “*the painting seemed to breathe*” – «картина наче дихала». Такий підхід об’єднує і семантичну, і виражальну функцію ідіоми: він одночасно надає опису образності та формує ритмічну гармонію тексту.

Донна Тартт теж геніально поєднує високий літературний стиль з розмовними виразами, від чого виникає контраст, що робить текст живим і рухливим. Це особливо яскраво видно в діалогах, де герої можуть переходити від пишномовних або довгих монологів до буденних, звичних фраз, не втрачаючи єдності стилю та атмосфери книги.

Зокрема, у романі «Маленький приятель» діалоги героїв з американського Півдня рясніють місцевими ідіомами, що кардинально відрізняються від

ліричних описів природи. Цей прийом дає авторці можливість відтворити специфіку мовлення місцевих персонажів, зберігаючи при цьому літературну виразність оповіді.

Варто додати, що використання ідіом у діалогах забезпечує стилістичну багатогранність: текст одночасно звучить природно, передаючи живе мовлення, і залишається художньо виразним, акцентуючи на контрастах між літературним та розмовним шарами мови.

Ідіоматичні вирази у творах Донни Тартт нерідко слугують своєрідними психологічними ключами, розкриваючи внутрішні світи її героїв. Вони, немов дзеркала, відбивають соціальний статус персонажів, їхню освіченість та культурне тло, а також емоційний стан, внутрішні метання та конфлікти. Завдяки таким мовним одиницям, читач може глибше пізнати мотиви та психологію героїв, не задовольняючись лише прямими описами автора.

В свою чергу в романі «Щиголь» головний герой Тео Деккер часто використовує розмовні ідіоми, які вказують на його травму та внутрішню боротьбу. Фрази на зразок “*I was a ghost, a shadow*” (Я був приви́дом, ті́нню) передають його відчуження, ізоляцію та втрату, перетворюючи читача на свідка психологічного стану героя. Подібні ідіоми дозволяють Тартт будувати багатогранний наратив, де емоційні та когнітивні аспекти персонажів передаються не лише через розповідь чи внутрішні монологи, але й через мовні образи.

Варто зазначити, що використання ідіом у прозі Тартт виходить за межі стилістичного прикрашання: вони стають потужним засобом для створення образів персонажів, формування атмосфери та надання тексту психологічної глибини. Це ще раз підкреслює багатофункціональність ідіом у її авторському стилі, де мова слугує одночасно інструментом для вираження змісту, емоцій та соціокультурного контексту.

Отже, ідіоми у прозі Донни Тартт виконують не тільки роль яскравих образних висловів, але й виступають сполучною ланкою у творенні унікальних мовних світів її персонажів та формуванні неповторного авторського стилю.

Вони сприяють поєднанню індивідуальних мовних особливостей з загальною стилістикою твору, що робить її романи багатограними та художньо виразними.

2.4. Вплив контексту на інтерпретацію ідіом: аналіз прикладів з роману “The secret history”

Контекстуальний вплив на трактування ідіом у романі Донни Тартт “*The Secret History*” відіграє ключову роль, оскільки саме завдяки контексту розкриваються їхня багатогранність і глибина. Ідіомічні конструкції в творі ніколи не працюють ізольовано від сюжету, персонажів чи загальної атмосфери; навпаки, вони тісно переплетені з ними. Кожна ідіома «оживляється» лише в конкретному випадку її використання: інтонація промовця, внутрішній стан героїв, наративна позиція і навіть алюзії на античну культуру визначають, яким чином її сприйматиме читач.

Контекст у процесі перекладу саме визначає, який варіант найбільш придатний. Оскільки численні ідіоми не володіють прямими еквівалентами в мові-реципієнті, перекладачі користуються різними підходами: пошуком схожих фразеологічних зразків, перефразуванням, адаптацією чи поясненням. Усі ці методи вимагають глибокого усвідомлення контексту ситуації, героїв, культурних нюансів, щоб зберегти образність і вплив, які мала ідіома в оригінальному тексті.

Найважливішим є урахування соціокультурного контексту: ідіоми зазвичай містять елементи традицій, ментальності, історичних посилань культури, звідки походить текст. Якщо їх ігнорувати, переклад може позбутися живості, нюансів значення та навіть викликати непорозуміння або спотворити задум автора.

Дослідниця А. Жердіцька стверджує, що контекст важливий не лише для розтлумачення смислу ідіоми, а й для збереження її стилістичної ролі – будь то гумор, іронія, емоційність чи підкреслення певних рис персонажа. Щоб передати ідіоматичні вислови адекватно, перекладач повинен бути не лише мовознавцем,

а й культурним посередником, який зможе тонко відчутти і передати всі відтінки значення[11, с.7].

Щоб глибше зрозуміти, яким саме чином контекст впливає на трактування ідіом у романі, необхідно звернути увагу на конкретні приклади. Адже кожен ідіоматичний вислів набуває особливого звучання не лише завдяки своєму усталеному значенню, а скоріше завдяки художньому середовищу, у яке його вбудовано.

“...*the black crowds sprinkled over Mount Cataract like **ants in a sugar bowl**...*” [74, p.34] «...чорний гурт, розпорошений горою Катаракт, **ніби мурахи в цукорниці...**» [36, с.6].

Зазначена ідіома “*ants in a sugar bowl*” належить до образних порівнянь, що часто використовується для опису хаотичного, безладного руху великої кількості людей чи дрібних об’єктів. У звичайному англійському контексті вона має відтінок буденності, навіть певної іронії, адже картина з мурахами в цукрі є знайомою і трохи кумедною.

У контексті книги цей образ отримує додатковий вимір. «Чорний гурт» людей описується не як організована спільнота, а як маса, що втратила індивідуальність. Порівняння з мурахами створює ефект відчуження: натовп постає одноманітним, механічним і водночас загрозливим. Це підсилює атмосферу напруги, герой усвідомлює масштаб події, але водночас відчуває дивну невидимість серед цього хаосу.

Вислів “*ants in a sugar bowl*” в перекладі точно передає змістову і стилістичну наповненість ідіоми, зберігаючи як образність, так і емоційний відтінок. Тут контекст працює на розкриття ключового мотиву роману, відчуття ізоляції героя серед маси та водночас парадоксальної «невидимості» його провини.

Цікавим є вислів “*got the hang of it*” у реченні “*The others liked croquet, but Bunny and I didn’t; neither of us ever quite **got the hang of it**, and we always hacked and sliced at the ball as if we were playing golf*” [74, p.121] («Усім, крім нас із Банні, подобався крокет; ми ніяк **не могли допетрати**, у чому його прикол, і по м’ячу

лупили та рубали молотками, ніби ключками для гольфа») [36, с.140], котрий означає «...не змогли зрозуміти, як щось робиться» або «не навчилися справлятися з чимось». Це класичний приклад стійкої мовної одиниці, яка передає невпевненість та невміння героїв опанувати певну справу.

В перекладі Б. Стасюка «ми ніяк не могли допетрати, у чому його прикол» – успішно передає як основне значення, так і стилістичне забарвлення: слово «допетрати» звучить розмовно, а «прикол» додає легкого іронічного тону. Таким чином, переклад зберігає гумористичний ефект оригіналу, проте зміщує акцент від спортивного контексту (техніка крокету та гольфу) до більш загальноживаного, побутового звучання, що робить сцену більш доступною і живою для українського читача.

У поєднанні з дієсловами “*hacked and sliced at the ball*”, які передані як «лупили та рубали», ідіома підкреслює комічну незграбність героїв, а також створює контраст між навичками інших персонажів і нездатністю опанувати гру. Цей приклад демонструє, що контекст роману визначає семантичне і прагматичне звучання ідіоми: вона одночасно відображає характер героїв, атмосферу сцени і стилістичний тон твору, підкреслюючи індивідуальний голос автора.

Варто зазначити що у книзі ідіоми часто використовуються для характеристики персонажів, їхніх моральних і соціальних якостей. Цитата “*These were good people, common people; the salt of the earth; people whom I should count myself fortunate to know*” [74, p.387] («Вони всі добрі, **сіль землі**, люди, знайомство з якими повинно вважатися щастям» [36, с.436]) Стійкий англійський вираз “*the salt of the earth*”, означає «дуже порядні, чесні, щирі люди». Тут він підкреслює простоту і доброчесність героїв, акцентує на їхній моральній цінності та етичній надійності.

Переклад «сіль землі» точно відтворює буквальний і образний зміст ідіоми, зберігаючи при цьому її високу емоційну та оцінну функцію. Завдяки контексту ця фраза не сприймається як буквальна характеристика, а стає засобом

підкреслення людяності та доброзичливості персонажів, показує, що герой цінує знайомство з ними як щось винятково важливе.

У поєднанні з описами “*good people, common people*” ідіома формує когнітивний образ людей, яких читач сприймає як морально надійних і щирих. Тут контекст не лише визначає смислове навантаження, а й підсилює стилістичний ефект: використання ідіоми додає тексту виразності, робить оцінку героя більш емоційно насиченою і допомагає передати його ставлення до оточення

Ще одним прикладом контекстуальної трансформації ідіоми у романі є вислів “*was out of her league*”. В оригіналі “*To the rest of us he complained that Camilla was out of her league, and a hindrance to serious scholarship*” [74, p.306] «Решті він скаржився, що Камілла грає не у своїй лізі й заважає їм усім займатися серйозною наукою» [36, с.348] ідіома традиційно означає, що хтось перевищує або не відповідає рівню іншої групи, тобто є поза «доступністю» чи компетенцією оточуючих.

У контексті роману Донни Тартт цей вислів підкреслює соціальну і академічну динаміку між персонажами: герой скаржиться на Каміллу як на когось, хто відстає або заважає загальному процесу навчання. Український переклад «грає не у своїй лізі» – вдало передає основне значення ідіоми, зберігаючи колорит англomовного виразу і водночас роблячи його зрозумілим для читача.

Контекст сцени визначає прагматичне забарвлення ідіоми: вона виступає не лише характеристикою Камілли, а й сигналізує про очікування групи та суб’єктивну оцінку її здібностей. Таким чином, ідіома поєднує семантичний зміст з соціально–психологічним відтінком, підкреслюючи взаємини персонажів та особливості групової динаміки.

Ще один показовий випадок демонструє ідіому “**Not for all the tea in China**” [74, p.309] («Ні за які медяники світу» [36, с.351]). В оригіналі вислів означає категоричну відмову щось робити, незалежно від умов чи вигоди.

Зазначений вислі підкреслює рішучість і непримиренність героя, його чіткі моральні або особисті межі.

В українському перекладі фраза «Ні за які медяники світу» відтворює ту саму категоричність дії, проте через локально зрозумілий образ. Слово «медяники» передає цінність винагороди, а вся конструкція звучить природно і експресивно, зберігаючи емоційний тон оригіналу.

У контексті роману ідіома стає засобом розкриття характеру персонажа, його внутрішніх принципів і позиції щодо оточення. Вона демонструє, що значення ідіоми формується не лише її словниковим змістом, а й наративним і стилістичним середовищем, що підтверджує важливість контексту для її інтерпретації в художньому тексті.

Фраза “**got a stick up his butt**”, яка в оригіналі означає, що людина виглядає надто серйозною або незграбною у спілкуванні. У реченні “*Old Henry here may look like he’s **got a stick up his butt** but there never breathed a finer fella*” [74, p.539] («Може, наш старий Генрі й виглядає, **немов палицю проковтнув**, але під дахом цього будинку ніколи не бувало кращого чолов’яги» [36, с.608]) автор поєднує гумор із характеристикою персонажа: зовнішня суворість Генрі контрастує з його добрими людськими якостями.

Перекладач вдало передає образність і комічний ефект оригіналу «немов палицю проковтнув», а додаток «під дахом цього будинку ніколи не бувало кращого чолов’яги» посилює позитивну оцінку героя. Такий варіант звучить природно і передає живу емоційну тональність сцени.

У конкретному сюжетному контексті ідіома виконує важливу прагматичну функцію: вона розкриває соціальні та моральні характеристики Генрі, додає емоційного забарвлення діалогу та забезпечує ефект живої нарації. Тобто контекст формує одночасно семантичне та емоційне сприйняття вислову, підкреслюючи його значущість у художньому тексті.

Цікавим прикладом є ідіома “*throw me for a loop*”, яка в оригіналі означає сильне здивування або розгубленість через несподівану ситуацію. У реченні “*I am not unused to being confronted with my own lies, but those of others never fail to*

throw me for a loop” [74, p.154] «Я звичний до брехні про самого себе, та тільки не в тому разі, якщо її розпускають інші, **від чого я просто втрачаю дар мови**» [36, с.179]) герой підкреслює свою звичку стикатися з власними обманами, водночас виявляючи несподівану реакцію на брехню інших.

В українському перекладі вислів «від чого я просто втрачаю дар мови» точно передає емоційний ефект ідіоми, хоча форма локалізована під мовні реалії читача. Такий переклад зберігає силу несподіванки та внутрішню реакцію персонажа, роблячи текст живим і зрозумілим.

Контекст сцени визначає прагматичну функцію ідіоми: вона допомагає передати психологічний стан героя, його здивування і розгубленість, а також підкреслює його внутрішній світ і відношення до інших персонажів. Таким чином, значення вислову формується не лише лексично, а й завдяки конкретній ситуації у тексті, що демонструє важливість контексту для інтерпретації ідіоматичних виразів у художньому творі.

Отже, контекст роману створює унікальне соціокультурне підґрунтя, яке надає ідіомам нові семантичні відтінки. Вони більше не залишаються стереотипними мовними кліше, а перетворюються на гнучкі засоби, які підкреслюють тематику твору, збагачують образність та формують атмосферу інтелектуальної напруги.

2.5. Прагматичні ролі ідіом: мовленнєві акти, стилістичні фігури, характеристики персонажів

Ідіоми в художньому творі виходять за рамки чисто переносного чи буквального значення слів. Вони діють на різних рівнях сприйняття й взаємодії, виконуючи складні завдання, що поєднують зміст, емоційний відтінок і художню форму. У романах Донни Тартт ідіоматичні вирази часто слугують своєрідними «мостами» між мовою, характером персонажів і наративом, допомагаючи автору передавати нюанси емоцій, ставлення до подій чи оцінки героїв без зайвих пояснень.

Особливо захоплює спостереження за тим, як ідіоми забезпечують багаторівневу комунікацію: вони одночасно можуть виразити конкретний намір персонажа, підкреслити його унікальний мовний стиль, створювати гумористичний або іронічний ефект та впливати на ритм тексту. Саме завдяки цьому вони становлять універсальний засіб письменника для створення атмосфери сцени та поглиблення психологічного портрета героїв.

Тому в літературознавчих і психолінгвістичних дослідженнях прагматичні функції ідіом виділяються окремо, бо вони демонструють, як мовні одиниці можуть одночасно виконувати комунікативну, стилістичну та характеристичну роль. У наступних підрозділах докладніше розглянемо ці питання: ідіоми як мовленнєві акти, як стилістичні фігури та як інструменти характеристик персонажів.

У романі Донни Тартт ідіоми не слугують лише прикрасою – вони виконують важливу практичну функцію. Працюючи як мовленнєві акти, вони дають змогу персонажам впливати на оточення, попереджати, критикувати, погрожувати чи підкреслювати спільну провину. Таким чином ідіоми не лише передають зміст, а і створюють атмосферу напруженості, конфлікту та психологічної глибини, збагачуючи наратив багатослойністю.

Далі ми розглянемо приклади ідіом, які діють як мовленнєві акти, і проаналізуємо, яким чином кожна з них впливає на сприйняття сюжету та характерів персонажів. Це дозволить показати, що ідіоми в тексті Донни Тартт – це не просто мовні формули, а активні інструменти авторського стилю та комунікації між героями.

Фраза “*Sit tight, old man*” [74, р.69] у романі набуває значення наказу, а не нейтрального прохання. У перекладі «Не рипайся, старий» [74, р.61] збережено імперативний тон, але водночас додано різкості, що робить вислів більш емоційно насиченим для українського читача.

В свою чергу, ідіома “*sit tight*” не означає буквального «сісти щільно», а виступає дерективом, що передає наказ «не рухайся», «чекай і не втручайся». Оскільки мовець намагається вплинути на поведінку співрозмовника, викликати

конкретну дію (або, у цьому випадку, бездіяльність). Вислів демонструє владність персонажа, створює локальну напругу та окреслює ієрархію між учасниками діалогу.

Таке використання ідіоми важливе для стилістичної організації роману, адже через мінімалістичні, але емоційно насичені директиви автор формує динаміку взаємодії між героями та підкреслює психологічні передумови їхніх стосунків.

Наступний вислів “*Worry not, worry not*” [74, p.69] повтор створює м’який заспокійливий ритм, який посилює функцію емоційної підтримки. Формула “*worry not*” виступає не буквальним наказом, а саме вербальною спробою знизити тривогу адресата через ритмічне, майже заклинальне дублювання. Така повторюваність акумулює ефект турботливого запевнення, що характерне для спонтанних емоційних реакцій персонажа.

За класифікацією Дж. Серля цей вислів належить до експресивів, оскільки мовець виражає власне ставлення, тобто бажання заспокоїти й підтримати співрозмовника. Ідіома тут не стільки керує поведінкою іншого, скільки передає емоційний стан мовця та створює атмосферу психологічного пом’якшення. Завдяки цьому епізод набуває більш інтимного і співчутливого звучання, знижуючи загальну напруженість сцени.

У вислові “*All’s well*” [74, p.69] персонаж використовує коротку формульну ідіому, що виконує функцію емоційного заспокоєння. Її лаконічність і ритмічна цілісність передають упевненість мовця й знімають напруження у співрозмовника. Цей вислів належить до експресивів, оскільки виражає позитивне ставлення мовця та його прагнення підтримати адресата.

Інша цитата “*In two shakes*” [74, p.70] функціонує як ідіоматичне прискорення, що задає динаміку сцени. Це не лише обіцянка швидкої дії, а й мовний маркер невимушеності, легкості та оптимістичного тону. Тут домінує комісивний мовленнєвий акт, адже мовець реально бере на себе зобов’язання виконати дію у дуже короткий термін.

Уривок “*Thanks a million. I really owe you*” [74, p.70] є усталеною англійською формулою підсиленої вдячності. Посилені конструкції “*a million*” та “*I owe you*” підкреслюють інтенсивність переживання й демонструють щирість емоцій персонажа. Вони виступають експресивами, спрямованими на вербалізацію емоційної реакції й зміцнення міжособистісної солідарності в ситуації напруги.

У вислові “*Say the word. Any time you want*” [74, p.71] персонаж демонструє готовність негайно виконати прохання співрозмовника. Ідіома “*say the word*” є типовою розмовною формулою, що позначає миттєву згоду та абсолютну доступність. Це комісив, оскільки мовець бере на себе зобов’язання діяти, причому робить це активно та добровільно, підкреслюючи довіру й близькість між персонажами.

Натомість фраза “*You stick pretty close to home*” [74, p.328] функціонує як м’яке, але імперативне попередження. Ідіоматичний зворот “*stick close to home*” задає межі поведінки співрозмовника: він не повинен відходити далеко. За класифікацією Серля це директив, адже мовець намагається вплинути на дії іншої особи, встановлюючи правила й водночас приховано демонструючи занепокоєння. Така мовна стратегія дозволяє Тартт передати амбівалентність стосунків, тобто турбота тут тісно переплітається з контролем.

Нижче подано класифікацію 20 ідіом за основними функціями мовленнєвих актів

Таблиця 1

Ідіоми як мовленнєві акти в «The Secret History»

Ідіома	Комунікативний намір / функція у контексті	Тип мовленнєвого акту
<i>Sit tight, old man</i>	Інструкція, імперативне прохання чекати	Директив
<i>Worry not, worry not</i>	Заспокоєння, зниження емоційної напруги	Експресив (вияв турботи / заспокоєння)

<i>All's well</i>	Запевнення у відсутності загрози	Репрезентатив (ствердження стану справ)
<i>In two shakes</i>	Обіцянка швидкої дії, ритмізація ситуації	Комісив
<i>Thanks a million. I really owe you</i>	Вдячність, підтримка соціального зв'язку	Експресив
<i>Say the word. Any time you want</i>	Готовність діяти за першою вимогою	Комісив
<i>Stick pretty close to home</i>	Наказ / порада; контроль поведінки	Директив
<i>Sit facing a blank wall...</i>	Інструкція, вимога виконати дію	Директив
<i>Boy, am I glad to see you</i>	Вираження радості, звернення по підтримку	Експресив
<i>Toodle-oo, yes, yes, goodbye</i>	Прощання з іронією, емоційна дистанція	Експресив
<i>Not for all the tea in China</i>	Категорична відмова	Комісив (зобов'язання не діяти)
<i>Raked him over the coals</i>	Осуд, критика поведінки	Репрезентатив (оцінка ситуації)
<i>Throwing money around like crazy</i>	Засудження поведінки, докір	Репрезентатив
<i>Filthy lucre</i>	Зневажливе ставлення до грошей	Експресив
<i>Blood is a terrible thing</i>	Моральне застереження, оцінка	Репрезентатив
<i>Strong as an ox</i>	Підбадьорення, підкреслення сили	Експресив
<i>Cook up something plausible</i>	Вигадування виправдання / алібі	Директив або репрезентатив (залежно від контексту: наказ вигадати або опис наміру вигадати)
<i>Out of his league</i>	Негативна оцінка, приниження	Репрезентатив
<i>Like the Manhattan Project</i>	Іронічне перебільшення (секретність, масштабність)	Репрезентатив
<i>Golden West</i>	Позитивна оцінка, альянз на багатство/успіх	Репрезентатив

Вищенаведена таблиця демонструє, що ідіоми роману “*The Secret History*” реалізують різні типи мовленнєвих актів від експресивів, спрямованих на

вираження емоційних станів (заспокоєння, подяка, співпереживання), до директивів і комісивів, пов'язаних із впливом на поведінку співрозмовника, встановленням меж або взяттям зобов'язань. Значна частина ідіом функціонує як репрезентативи, за допомогою яких персонажі оцінюють події, висловлюють судження або інтерпретують ситуації. Така різноманітність засвідчує, що ідіоми в романі виконують не лише стилістичну чи образну функцію, а й формують прагматичний рівень комунікації, структуруючи взаємодію між героями. Завдяки цьому діалоги набувають динаміки, психологічної глибини та соціальної достовірності, а художній текст точніше відтворює реальні моделі міжособистісної взаємодії.

Особливістю художнього підходу Донни Тартт у творі є щедре застосування різноманітних стилістичних засобів, що сприяє формуванню насиченого, емоційно наповненого тексту і поглиблює розуміння психіки героїв. Такі мовні прийоми, як метафора, епітет, порівняння, інверсія, риторичне питання чи алітерація, не лише прикрашають розповідь, а й слугують інструментами створення авторського голосу, підкреслення ключових сюжетних моментів і посилення драматичного ефекту.

Донна Тартт майстерно поєднує тропи, стилістичні фігури та експресивні засоби мови, серед яких ключове місце посідають численні ідіоматичні вирази, такі як *at the end of one's rope*, *hit the mark*, *have a ball with*, *at all costs*, *be on the warpath*, *keep one's head*, *let it run its course*, *by and large*, *out of the blue*, *to rise above his station* та інші.

Далі ми представили кілька цитат із книги, які демонструють застосування різних стилістичних фігур і показують, як Донна Тартт вміло їх поєднує, щоб справити багатошарове враження на читача. Кожен з цих уривків підтверджує конкретний прийом і дозволяє простежити, яким чином мовні засоби сприяють глибшому сприйняттю персонажів, атмосфери і загального смислу твору.

В уривку **“Beauty is terror. Whatever we call beautiful, we quiver before it”** [74, p.48] застосовує метафоричну формулу, яка функціонує як емоційно насичене твердження про подвійність естетичного досвіду. Фраза *“beauty is*

terror” не є ідіомою у традиційному фразеологічному розумінні, проте вона виконує важливу прагматичну функцію: мовець не просто передає факт, а формує інтерпретацію краси як феномена, що одночасно приваблює і лякає. У межах мовленнєвих актів ця репліка належить до репрезентативів, оскільки мовець висловлює судження про природу краси, подаючи його як загальну закономірність.

Вислів “*Death is the mother of beauty*” [74, p.43] ілюструє практичну функцію ідіом у тексті. У цьому випадку використано метафору, яка переводить абстрактне поняття смерті у конкретний образ творця краси. Завдяки такому підходу читач сприймає смерть не лише як кінець, а й як джерело цінності та естетичної потуги.

Наступна цитата “*Love doesn't conquer everything. And whoever thinks it does is a fool*” [75, p.261] використовує афористичну конструкцію, яка функціонує як репрезентативний мовленнєвий акт, оскільки мовець висловлює узагальнене судження про природу любові. Цитата виконує важливу прагматичну функцію: вона формулює чітку, легко запам'ятовувану істину і одночасно підкреслює світогляд персонажа. Стилiстично вислів реалізовано через афоризм, що підсилює його емоційну насиченість і аргументативну силу, роблячи твердження прямим і безпосереднім.

Фрагмент “*It was like a film in fast motion, the moon waxing and waning, clouds rushing across the sky. Vines grew from the ground so fast they twined up the trees...*” [74, p.195] Донна Тартт застосовує порівняння у фразі “*It was like a film in fast motion*”, яке дозволяє читачеві сприймати події як кінематографічні і динамічні. Окрім того, використано метафори, що передають швидкість і рух: “*clouds rushing across the sky*” та “*vines grew from the ground so fast they twined up the trees*”. У межах мовленнєвих актів цей фрагмент належить до репрезентативів, оскільки мовець описує спостереження та стан природи, подаючи його як фактичну картину подій. Текст створює живу, динамічну сцену, яка занурює читача в простір і час описаного моменту, посилюючи ефект присутності та естетичне сприйняття опису.

У виписці “*He's a genius, that boy. He could be a translator for the UN if he wanted to be*” [74, p.60] Банні використовує гіперболу у фразі “*He could be a translator for the UN if he wanted to be*”, перебільшуючи здібності Генрі, щоб створити саркастичний коментар. У межах мовленнєвих актів це є репрезентативом, оскільки мовець висловлює свою оцінку та судження про здібності іншого персонажа. Прагматично вислів передає емоційний стан Банні, його заздрість і невпевненість у порівнянні з Генрі, додає тексту експресивності і робить вислів більш живим, насиченим суб'єктивними відтінками ставлення. Використання гіперболи посилює сарказм і підкреслює оцінку персонажа, роблячи опис більш яскравим та образним.

Наступний приклад “*Radiant meadows, mountains vaporous in the trembling distance; leaves ankle-deep on a gusty autumn road; bonfires and fog in the valleys; cellos, dark windowpanes, snow*” [74, p.11] письменниця вживає метафори та гіперболи, щоб створити яскраву і образну картину кампусу. Метафора “*mountains vaporous in the trembling distance*” передає ефект туману і легкості гір, а “*leaves ankle-deep on a gusty autumn road*” перебільшує кількість опалого листя, занурюючи читача в осінній пейзаж. У межах мовленнєвих актів цей фрагмент належить до репрезентативів, оскільки автор описує природні явища та простір як фактичні спостереження. Прагматично текст формує живу і динамічну сцену, підкреслює естетичну та емоційну складову простору, створюючи атмосферу краси, меланхолії та присутності. Використання метафор і гіпербол робить опис більш образним і виразним, посилюючи ефект естетичного сприйняття та занурюючи читача у простір і час оповіді.

Цікавою є виписка “*We were utterly dependent on this man, who was not only deluded and ignorant, but incompetent in every way*” [74, p.601] авторка передає сильну емоційну реакцію персонажів через перебільшення, зокрема в частині “*incompetent in every way*”, що виступає гіперболою. Цей прийом підкреслює абсолютну неспроможність людини, від якої залежали герої, і створює відчуття безвиході та напруження. Мовленнєво вислів належить до репрезентативів, оскільки автор описує об'єктивне спостереження персонажів про іншого

індивіда. Фраза функціонує як засіб посилення драматичної атмосфери, дозволяючи читачеві відчувати емоційну напругу сцени та оцінити серйозність ситуації, в якій опинилися герої.

У вислові “*On leaving home I was able to fabricate a new and far more satisfying history...*” [74, p.45] Донна Тартт застосовує інверсію як мовленнєвий засіб на початку речення “*On leaving home*” акцентує момент виходу з дому і символізує початок нового етапу життя персонажа. Цей фрагмент належить до репрезентативів адже автор повідомляє власне спостереження і констатує зміни у своєму життєвому досвіді. Використання інверсії допомагає читачеві відчувати важливість цієї трансформації, підкреслює емоційну насиченість моменту і робить сцену більш образною та виразною.

Уривок “*It was as if the charming theatrical curtain had dropped away and I saw him for the first time as he really was*” [74, p.590] застосовується порівняння у фразі “*as if the charming theatrical curtain had dropped away*”, прирівнюючи поведінку персонажа до театральної завіси, що приховує істину. Одночасно завіса виступає метафорою маски або фасаду, за яким ховається справжня природа героя. Мовленнєвий акт цього фрагмента належить до репрезентативів, оскільки мовець констатує власне спостереження і момент прозріння. Використання порівняння та метафори підкреслює раптовість усвідомлення, додає сцені емоційної насиченості та робить відкриття більш наочним і драматично виразним.

Варто зазначити, що у художньому творі ідіоми грають суттєву роль у формуванні образу персонажів. Завдяки їм передаються їхні унікальні особливості, емоційний стан, світогляд і ставлення до подій. Наприклад, використання саркастичних чи гумористичних ідіом може вказувати на іронічний характер чи дотепність персонажа, тоді як серйозні або метафоричні вислови підкреслюють його внутрішню глибину чи моральні переконання.

За допомогою ідіом автор здатний продемонструвати мислення та реакції персонажа на навколишнє середовище, формуючи більш живописний і достовірний образ. Крім того, вони спрощують читачеві швидке розуміння

соціального статусу, темпераменту та психологічного стану героя, роблячи його поведінку логічною і послідовною в рамках сюжету.

Щоб наочно продемонструвати, як ідіоми допомагають у характеристиці персонажів, наведемо конкретні уривки з тексту «Таємної історії». Кожен приклад ілюструє, як мовні вирази передають риси, емоції та внутрішній стан героїв, роблячи їх більш живими та зрозумілими для читача.

В уривку *“By stages I grew to abhor him. Ruthless as a gun dog, he picked up with rapid and unflagging instinct the traces of everything in the world I was most insecure about, all the things I was in most agony to hide”* [74, p.256] авторка показує характер Банні через порівняння: образ *“Ruthless as a gun dog”* підкреслює його безжалісність і вміння помічати найменші слабкості інших. Метафора *“he picked up... the traces of everything... I was in most agony to hide”* додає глибини, демонструючи його проникливість і нещадність у відстеженні вразливих моментів. Завдяки поєднанню порівняння і метафори характеристика Банні стає більш яскравою й образною, що дозволяє читачеві відчутти його психологічний вплив на оточення.

Такі мовні засоби дозволяють читачеві відчутти емоційну реакцію оповідача і зрозуміти психологічний вплив Банні на оточення. Завдяки цьому його образ постає не лише як людина з певними діями, а й як персонаж, здатний викликати страх, відразу або неприязнь.

У наступній виписці *“But strange and marvelous as she was, a wisp of silk in a forest of black wool, she was not the fragile creature one would have her seem. In many ways she was as cool and competent as Henry; tough-minded and solitary in her habits, and in many ways as aloof”* [74, p.241] використовується метафора *“a wisp of silk in a forest of black wool”*, щоб підкреслити унікальність і відмінність Камілли від оточення, водночас натякаючи на її тендітність і внутрішню силу. Крім того, порівняння *“as cool and competent as Henry”* і опис *“tough-minded and solitary in her habits, and in many ways as aloof”* дозволяють показати психологічну стійкість, самостійність і відстороненість героїні. Поєднання метафори та порівнянь робить образ Камілли більш яскравим і комплексним,

допомагаючи читачеві зрозуміти її внутрішні якості, спосіб мислення та взаємодію з іншими героями.

В уривку “*Bunny, for all his appearance of amiable, callous stability, was actually a wildly erratic character. He sailed through the world guided only by the dim lights of impulse and habit...*” [74, p.248] Донна Тартт використовує порівняння у фразі “*He sailed through the world guided only by the dim lights of impulse and habit*”, яке передає хаотичність і непередбачуваність характеру Банні. Метафора “*sailing guided by the dim lights*” символізує його керування життям виключно імпульсами та звичками, підкреслюючи відсутність планування та повторювані моделі поведінки. Використання порівняння та метафори робить образ Банні більш наочним, допомагає читачеві відчувати його імпульсивність і непостійність, а також передає складність і багатогранність його характеру.

Ц черговій виписці “*The benevolence, the spiritual calm, that radiated from him seemed so clear and true that, for a dizzying moment, I felt the darkness life almost palpably from my heart*” [74, p.546] застосовується експресивна лексика та метафора, щоб передати психологічний вплив персонажа на оповідача. Фраза “*I felt the darkness life almost palpably from my heart*” виступає метафорою, що символізує усунення тривоги і внутрішнього мороку під дією його гармонії та щирості. Цей уривок належить до репрезентативів, оскільки мовець описує власне спостереження і переживання стосовно впливу іншого персонажа. Використання метафори і експресивних засобів робить внутрішній стан героя наочним для читача, підкреслює його моральні та духовні якості і дозволяє відчувати живу емоційну присутність персонажа в сцені.

У вислові “*I was charmed by his conversation... I was tempted to embroider a little more than perhaps was prudent*” [74, p.32] Донна Тартт застосовує експресивну лексика та метафору через фразу “*to embroider a little more than perhaps was prudent*”, що символізує перебільшення або додавання художніх деталей у власну розповідь. Цей мовний засіб передає емоційну залученість оповідача і його суб’єктивну реакцію на спілкування з персонажем. Виписка належить до репрезентативів, оскільки мовець описує власні спостереження та

переживання. Використання образного вислову робить реакцію персонажа більш наочною, підкреслює його живий внутрішній світ і дозволяє читачеві відчуті тонкощі психологічного впливу іншого героя.

Усі ці приклади разом створюють відчуття природної, живої мови. Ідіоми виступають своєрідними «комунікативними маркерами»: вони не лише уточнюють смисл, а й виразно малюють характер персонажів, їхній психологічний стан та динаміку взаємодії.

Проаналізувавши наведені уривки, можна побачити, як Донна Тартт через різні мовні засоби передає психологічний стан і характер персонажів. Усі наведені приклади належать до репрезентативів, оскільки мовець констатує власні спостереження, судження та оцінки щодо поведінки й внутрішнього світу героїв. Використання метафор, порівнянь та експресивних висловів дозволяє читачеві більш наочно відчуті емоційний вплив персонажів, зрозуміти їхні особливості мислення, схильності та реакції на події. Завдяки таким мовленнєвим засобам образи героїв стають живими, багатограними й емоційно насиченими, що робить текст більш виразним і психологічно переконливим.

Для наочності аналізу ідіом у романі “*The Secret History*” доцільно ми представили їх у вигляді діаграм. Це дозволить наочно показати, як ідіоми розподіляються за мовленнєвими актами та тематичними групами, а також продемонструвати їхню функціональну роль у тексті. У межах нашого дослідження було проаналізовано 65 ідіом, які виступають як репрезентативи, директиви, комісиви та експресиви за класифікацією Дж. Серля.

Для наочності, ідіоми роману “*The Secret History*” було систематизовано за тематичними групами, що дозволяє оцінити їхню функціональну роль у тексті. За підсумками аналізу 65 ідіом розподілилися наступним чином, рис.1.

Рисунок1.

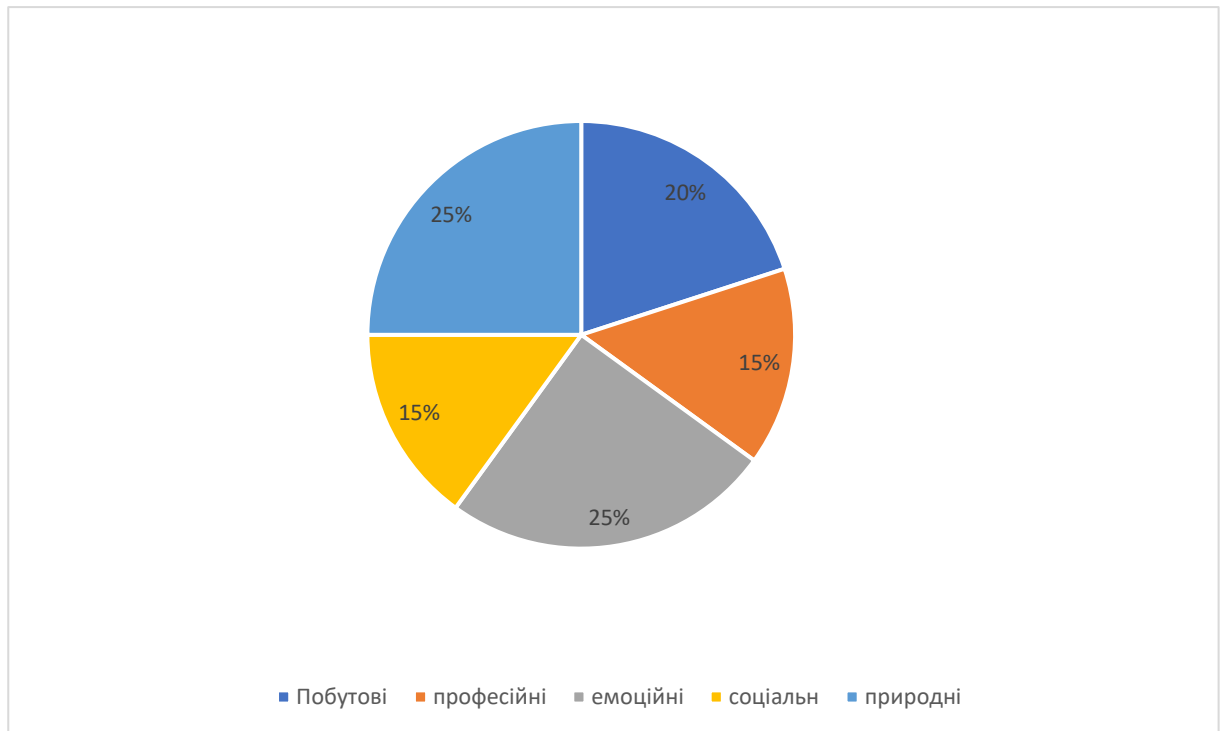

Рисунок 1. Діаграма розподілу ідіом за тематичними групами

Дані з діаграми свідчать про те, що ідіоми в тексті розподіляються за тематичними групами нерівномірно, проте з певним балансом. Найбільшу частку становлять емоційні та природні ідіоми по 25% кожна, що вказує на активне використання мовних засобів для передачі почуттів, внутрішніх переживань та образів природи, що підсилює експресивність і образність тексту.

Побутові ідіоми займають 20%, відображаючи щоденні дії, звички та повсякденні ситуації, тоді як професійні та соціальні ідіоми представлені меншою мірою по 15% кожна, що свідчить про обмежене, але значуще використання висловів, пов'язаних із професійною сферою та соціальними взаємодіями. Загалом, розподіл ідіом демонструє поєднання художньо-емоційного та реалістичного компонентів у мовленні автора.

Наступним етапом дослідження є аналіз ідіом з точки зору їх мовленнєвих актів. У наступній діаграмі відображено відсоткове співвідношення ідіом за мовленнєвими актами, що дає наочне уявлення про їхню роль у передачі емоцій, оцінок, дій та зобов'язань мовця (рис. 2).

Рисунок 2.

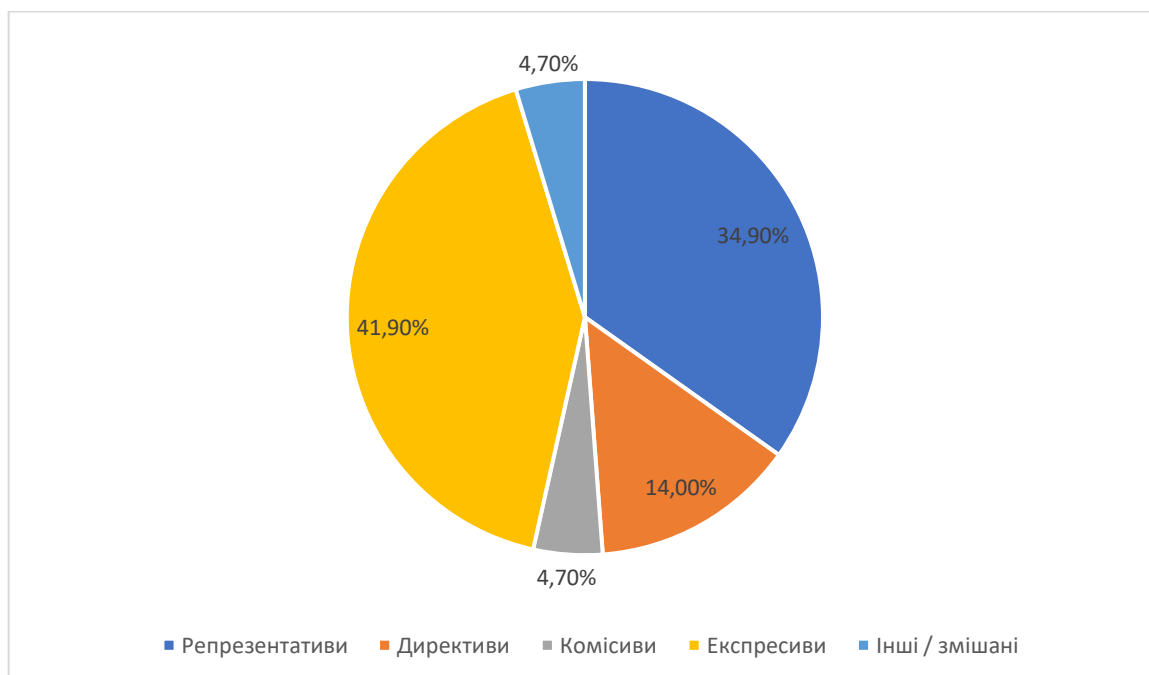

Рисунок 2. Розподіл ідіом у романі “The Secret History” за мовленнєвими актами (за Дж. Серлем)

Дані, представлені на діаграмі, свідчать про те, що вживання ідіом у романі має чітку функціональну спрямованість і розподіляється за типами мовленнєвих актів, визначеними Дж. Серлем. Найбільшу частку займають експресиви (41,9 %), що відображає емоційну насиченість тексту та внутрішній стан персонажів. Репрезентативи становлять 34,9 %, що свідчить про часте констатування фактів або суджень. Директиви 14 %, відображають мотиви впливу на дії інших персонажів, тоді як комісиви і категорія «інші/змішані» представлені найменше (по 4,7 %), вказуючи на рідкісне використання обіцянок або змішаних функцій мовлення.

Отже, у романі практичне значення ідіом можна розглядати з трьох ключових точок зору. По–перше, як репрезентативні мовленнєві акти, ідіоми передають судження, оцінки та емоційний стан персонажів, що дозволяє читачу відчувати їхній внутрішній світ і реакції на події. По–друге, будучи стилістичними засобами, ідіоми підсилюють художню мову твору, роблячи її більш образною, виразною й запам’ятовуваною. Третім аспектом є те, що ідіоми у портретуванні персонажів розкривають індивідуальні риси, психологічні особливості, темперамент та соціальну динаміку героїв. Завдяки їм читач отримує можливість

глибше зрозуміти мотивацію героїв, їхні вразливості і переваги, формуючи яскравіші й багатогранніші образи. Таким чином, ідіоми слугують важливим інструментом художнього впливу та психологічного розкриття персонажів.

Використовуючи ці стилістичні прийоми, читач спостерігає протиріччя між зовнішньою маскою стабільності та внутрішньою непередбачуваністю персонажа. Таке сприйняття допомагає глибше осягнути його психіку, мотиви та реакції, роблячи образ Банні живішим, багатформатним і правдоподібнішим.

Висновки до 2го розділу

Другий розділ дослідження підтвердив, що англійські ідіоми в романі Донни Тартт “*The Secret History*” відіграють ключову роль у формуванні художнього тексту, виступаючи не лише як стилістичний засіб, а й як багатовимірний інструмент смислотворення, комунікації та культурного кодування. Аналіз показав, що ідіоми в літературному дискурсі є динамічними мовними одиницями, здатними трансформуватися під впливом контексту, авторського задуму та ситуативних особливостей. Вони виконують низку важливих функцій: передають емоційні стани персонажів, формують оцінні судження, підкреслюють соціокультурну ідентичність героїв, а також структурують текст, забезпечуючи його зв’язність, ритмічність і глибину.

Тематичне, семантичне та прагматичне розмаїття ідіом у романі розкриває багатогранність їхнього використання. Тематично ідіоми охоплюють різні сфери життя від побутових і професійних до емоційних, соціальних та природних, що дозволяє автору створювати реалістичні образи персонажів і їхнього середовища. Семантично ідіоми варіюються від прозорих, значення яких легко виводиться з компонентів, до глибоко метафоричних або культурно навантажених, що збагачує текст додатковими смисловими відтінками. Прагматично ідіоми виступають як мовленнєві акти директиви, репрезентативи, комісиви та експресиви, які впливають на взаємодію між персонажами та сприйняття читачем.

Особливу увагу в дослідженні приділено впливу контексту, який визначає конкретну інтерпретацію ідіом та їхню адекватну передачу в перекладі. Контекст не лише розкриває додаткові смислові та емоційні відтінки ідіом, а й формує їхню стилістичну роль у тексті, сприяючи створенню багатошарового наративу з інтелектуальним і естетичним наповненням. Приклади з роману демонструють, як одна й та сама ідіома може набувати різних значень залежно від ситуації, психологічного стану персонажів або авторської інтенції, що підкреслює важливість контекстуального аналізу для глибокого розуміння художнього твору.

Прагматичні функції ідіом у творі Донни Тартт включають їхню роль як мовленнєвих актів, стилістичних фігур та засобів характеристики персонажів. Ідіоми слугують інструментами для передачі влади, іронії, емоційної підтримки, критики чи маніпуляції, а також формують унікальний голос кожного персонажа. Вони допомагають автору створювати атмосферу сцени, підкреслювати психологічні нюанси героїв і забезпечувати динаміку діалогів. Крім того, ідіоми виступають як маркери соціокультурної ідентичності, дозволяючи читачеві краще зрозуміти походження, статус і мовну належність персонажів.

Варто додати, що додані нами діаграми наочно ілюструють, що найбільшу частку серед ідіом становлять емоційні та природні (по 25%), що свідчить про їхню ключову роль у передачі почуттів і створенні образів, які надають тексту експресивності та глибини, тоді як побутові (20%) та професійні й соціальні (по 15%) ідіоми відображають повсякденність, професійну сферу та соціальні взаємодії, забезпечуючи реалістичність і достовірність зображення персонажів. За мовленнєвими актами переважають експресиви (41,9%), які виражають емоційні стани героїв, та репрезентативи (34,9%), що констатують факти або судження, тоді як директиви (14%) та комісиви (4,7%) підкреслюють їхню роль у впливі на дії персонажів та взятті зобов'язань.

Отже, ідіоми в *“The Secret History”* є не лише елементами мовної гри, а й глибокими смисловими, емоційними та культурними кодами, що збагачують

текст, поглиблюють його психологізм і роблять стиль Донни Тартт унікальним та впізнаваним. Вивчення ідіоматичної системи роману дає змогу краще зрозуміти не лише мовні особливості твору, а й тонкощі авторського задуму, комунікативної стратегії та художньої майстерності письменниці. Це підтверджує, що ідіоми в літературі це гнучкі, багатозначні та функціонально насичені одиниці, які виходять за межі традиційного розуміння фразеологізмів і стають важливим чинником формування художньої цінності твору.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження семантичних та прагматичних аспектів англійських ідіом у літературному дискурсі на прикладі роману Донни Тартт “*The Secret History*” проаналізовано теоретичні засади функціонування ідіом, їхню роль у формуванні авторського стилю, а також вплив контексту на їхню інтерпретацію.

За результатами першого розділу було встановлено, що ідіоми є складними мовними одиницями, які поєднують у собі стійкість, семантичну цілісність та ідіоматичність. Вони відображають культурні, історичні та соціальні особливості мовної спільноти, виконуючи функції стилістичного підсилення, трансляції національного менталітету та емоційного забарвлення тексту. Семантична структура ідіом включає поверхневий (лексичне значення окремих компонентів) та глибинний (фразеологічне значення всього виразу) рівні, а також різні типи значень: денотативне, коннотативне, імагінативне, прагматичне та евфонічне. Прагматичні особливості ідіом полягають у їхній здатності впливати на комунікативні цілі мовця, створювати емоційний та соціальний контекст, а також виконувати функції мовленнєвих актів, стилістичних фігур та характеристик персонажів.

У другому розділі було проаналізовано особливості функціонування ідіом у літературному дискурсі, зокрема в романі Донни Тартт. Дослідження показало, що ідіоми в художньому тексті виконують кілька ключових функцій: вони передають емоційні стани персонажів, формують оцінні судження, підкреслюють соціокультурну ідентичність героїв, а також структурують текст, забезпечуючи його зв'язність, ритмічність і глибину. Тематичне, семантичне та прагматичне розмаїття ідіом у романі розкриває їхню багатогранність і динамічність, що дозволяє автору створювати реалістичні образи персонажів і їхнього середовища.

Контекст виявився ключовим чинником, який визначає конкретну інтерпретацію ідіом та їхню адекватну передачу в перекладі. Він не лише розкриває додаткові смислові та емоційні відтінки ідіом, а й формує їхню стилістичну роль у тексті, сприяючи створенню багатошарового наративу з

інтелектуальним і естетичним наповненням. Приклади з роману продемонстрували, як одна й та сама ідіома може набувати різних значень залежно від ситуації, психологічного стану персонажів або авторської інтенції.

Прагматичний аналіз показав, що ідіоми використовуються для реалізації різних мовленнєвих актів: репрезентативи, комісиви, директиви та експресиви, причому найбільш поширеними є вирази, що оцінюють соціальні характеристики та емоції персонажів. Така класифікація демонструє, що ідіоми слугують не лише мовним, а й комунікативним інструментом, допомагаючи глибше розкривати психологію героїв та атмосферу оповіді.

Отже, дослідження підтвердило, що ідіоми в літературному дискурсі є не лише стилістичним засобом, а й багатовимірним інструментом смислотворення, комунікації та культурного кодування. Вони збагачують текст, поглиблюють його психологізм і роблять стиль Донни Тартт унікальним та впізнаваним. Вивчення ідіоматичної системи роману дає змогу краще зрозуміти не лише мовні особливості твору, а й тонкощі авторського задуму, комунікативної стратегії та художньої майстерності письменниці. Це свідчить про те, що ідіоми в літературі це гнучкі, багатозначні та функціонально насичені одиниці, які виходять за межі традиційного розуміння фразеологізмів і стають важливим чинником формування художньої цінності твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища школа, 1987. 135 с.
2. Арделян О. В. Конотативне значення фразеологізованих топонімів *Нова філологія*. 2022. № 85. С. 9–13. Режим доступу: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-85-1> (дата звернення: 2025.09.04).
3. Бондаренко, Т. Відтворення в українському перекладі англійських прагматичних ідіом в актомовленнєвих контекстах . *Advanced Linguistics*. 2019. № 3. р. 32-37
4. Бутовська Л. В. Лінгвокогнітивні та прагматичні особливості функціонування фразеологізмів з компонентом зоонімом у сучасній іспанській пресі : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія» / наук. керівник М. О. Биба. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 73 с.
5. Герцовська Н., Шпеник Т. Підходи до класифікації англійських ідіом: тематичний аспект .*Сучасні дослідження з іноземної філології*. Збірник наукових праць. Випуск 1(19). Відп. ред. Фабіан М.П. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика». 2021. С. 27-39
6. Гладка В. А. Еволюція терміну ідіома та його дериватів у фразеологічній науці. Київ : Книгознавство, 2015. С. 35–36.
7. Гордій О. М., Чигура Н. М. Переклад англійської ідіоматики у сучасній художній прозі (на прикладі роману Донни Тартт «Таємна історія») . *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Т. 34 (73). № 6. С. 103–109. Режим доступу https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/6_2023/19.pdf (дата звернення: 04.09.2025).
8. Гуменюк І. І. Структурні та лексико-семантичні особливості фразеологічних одиниць із колоративами в англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / І. І. Гуменюк; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2010. 20 с.

9. Г. Дегтярєва, Г. Васянович, Є. Клос Дидактичні аспекти культурологічної підготовки спеціаліста у вищій школі. Педагогіка і психологія професійної освіти. 1998. № 5. С. 214—222.
10. Дюськіна А. П. Фразеологізми в аспекті когнітивного підходу . *Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. 2014. № 37. С. 14—17.
11. Жердіцька А. Роль контексту у перекладі багатозначної лексики. *Вісник Вінницького торговельно-економічного інституту*. 2022. Вип. 2. С. 3—18.
12. Зербіно А. Засоби вираження згоди та незгоди в сучасній англійській мові . Львів : Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2009. 13 с. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vlnu/In_mov/2009_16/articles/Zerbino.pdf(дата звернення: 2025.09.04).
13. Зербіно А. Д. Синтаксичні моделі засобів вираження згоди/незгоди у сучасній англійській мові. *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. 2012. Вип. 26. С. 118—120.
14. Зубрицький Р. Я., Вірстюк О. Д., Богайчук О. С. Особливості прагматичних ідіом в англійській мові та специфіка їх перекладу на українську мову. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Т. 1, № 33. С. 168—173. Бібліогр.: С. 172—173. Режим доступу: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/33/part_1/31.pdf (дата звернення: 2025.09.04).
15. Історія зарубіжної літератури ХХ ст. : навч. посіб. /за ред. В. І. Кузьменко, О. О. Гарачковська, М. В. Кузьменко та ін. Київ : Академія, 2010. 496 с.
16. Ковалюк Ю. В. Теорія англійської ідіоматики: дефініції, ідеї, підходи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологія. 2019. Вип. 5(73). С. 35—37
17. Ковалюк Ю. К Ідіоматика сучасної англійської мови: електронні дані та концептуальне знання : монографія. Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 304 с

18. Ковбаско Ю. Г. Ідіоматична креативність крізь призму теорії концептуальної інтеграції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2024. № 67. С. 35–48.

19. Коновець С. П. Комунікативно-прагматичні особливості актуалізації фразеологізмів у дискурсі сучасної: автореф. дис. ... канд. філол. наук наук: 10.02.05. Київ, 2002. 16 с.

20. Коновець С. П. Компаративний аналіз фразеологізмів іспанської та української мов (етнокультурний аспект) : Проблеми семантики слова, речення та тексту. Київ, 2001. С. 99-105.

21. Кравчук А. В. Внутрішня форма як мотивуюча основа топонімічних фразеологічних одиниць англійської мови . *Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. Одеса, 2016. С. 75–79.

22. Магонова К. В. Порівняння британських та американських еквівалентних за значенням ідіом: дипломний проект (бакалаврський рівень). Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка», Кафедра перекладу. Дніпро, 2018. 53 с.

23. Магонова К. В. Відтворення значень англійських ідіом у перекладі. *Науковий збірник*. 2018. Режим доступу: <https://ir.nmu.org.ua/jspui/bitstream/123456789/153214/1/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9A.%D0%92..pdf> (дата звернення: 2025.09.04).

24. Марковська А. В. Прагматичні особливості фразеологізмів сучасної німецької та української преси : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.15 . Одеса, 2010. 18 с.

25. Мизин Т. О. Синтаксичні та семантичні характеристики прагматичних ідіом (на матеріалі англійської мови). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2017. № 85. С. 132–138.

26. Михайленко В. В. Ідіоми з головним складником 'money'. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія : збірник наукових праць. Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2018. Вип. 34, Т. 2. С. 34–37.

27. Мишак О. О. Прагматичні ідіоми в сучасній англійській мові. *Вісник Дніпропетровського ун-ту ім. Альфреда Нобеля*. Серія «Філологічні науки». 2012. № 2(4). С. 187–191.

28. Негрич Н.Д. Поняття «ідіома» і «фразеологічна одиниця» – спільне та відмінне у лінгвістичному розумінні. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Сер.: Філологія. Мовознавство. 2013. С. 79-81.

29. Переклад англійської ідіоматики у сучасній художній прозі // *Вісник філології*. 2023. №6. С. 19.
URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/6_2023/19.pdf

30. Попович Є. В., Петій Н. В. Семантичний аналіз ідіом на позначення суперечки та конфлікту в англійській мові. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 31, Том 1. С. 69–74

31. Рудницька М., Радієнко Д., Андріяш О. Особливості відтворення ідіом у численних українських перекладах. *Германська філологія*. Журнал Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. 2023. Вип. 843. С. 147–153

32. Свешнікова О. В. Особливості перекладу фразеологічних одиниць англійської мови на українську. *Прикладна лінгвістика 2014: проблеми та рішення*. 2014. С. 15–17.

33. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля. К, 2010. 844 с.

34. Серце І. Ідіоматичні вирази в художньому тексті. Лінгвістичний аналіз німецько-українських фразеологізмів. 2021. URL: <https://lingua.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/Konkursna-robota-Sertse.pdf>

35. Сучасний англомовний науковий дискурс: збірник наукових праць студентів, магістрантів та аспірантів. За редакцією О.М. Ніколенко, М.О. Зуєнко. Випуск 5. ПП Астроя, Полтава, 2021. 178 с.
36. Тартт Д. Таємна історія : роман . Донна Тартт ; пер. з англ. Б. Стасюка. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 560 с.
37. Ужченко В. Д. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 . Харків, 2000. 18 с.
38. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. Знання, 2007. 494 с.
39. Хрипак К. Р. Стилiстично-функцiональнi особливостi фразеологiзмiв у творах детективного жанру *Закарпатські філологічні студії*. Т. 31, Вип. 1. С. 255–270 Режим доступу: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/31/45.pdf>(дата звернення: 2025.09.04).
40. Худолій. А Функціональні зміни у мові американської публіцистики кінця ХХ – початку ХХІ століття. Острог: Вид-во НаУОА, 2006. 382 с
41. Ярова Л. Роль приміток під час перекладу цитат на основі роману Донни Тартт “*The Secret History*”. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33(72), № 1(2). С. 130-134.
42. Ayto J. Idioms . Encyclopedia of Language and Linguistics. 2nd ed. Vol. 1. Ed. by K. Brown. Amsterdam . Philadelphia : Elsevier, 2006. P. 518–521.
43. Bally Ch. Traité de stylistique française .. 2nd ed. Heidelberg, 1921. P. 67–68.
44. Bruckmaier E. Getting at GET in World Englishes: A Corpus-Based Semasiological-Syntactic Analysis. E. Bruckmaier. Berlin : de Gruyter Mouton, 2017. 328 p.
45. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. . 4th ed. Berlin : Erich Schmidt, 2010. 241 S.

46. Cain K., Towse A. S., Knight R. S. The development of idiom comprehension: An investigation of semantic and contextual processing skills . *Journal of Experimental Child Psychology*. 2009. № 102. P. 280–298.
47. Collins V. Cobuild Idioms Dictionary .3rd ed. London : Harper Collins, 2012. – 320 p.
48. Collins V. H. A Book of English Idioms with Explanations. V. H. Collins. London : Green and Co., 1961. P. 11–243.
49. Dobrovol'skij D., Piirainen E. Figurative Language: Cross-Cultural and Cross-Linguistic Perspective. Amsterdam : Elsevier, 2005. 420 p.
50. Dobrovol'skij D., Piirainen E. Conventional Figurative Language Theory and idiom motivation . *Yearbook of Phraseology*. 2018. Vol. 9, № 1. P. 5–30.
51. Espinal M. T., Mateu J. Classes of idioms and their interpretation 2009. 28 с. Режим доступа: https://clt.uab.cat/publicacions_clt/reports/pdf/GGT-09-06.pdf (дата звернення: 2025-09-04).
52. Ellen Kanner Interview. Donna Tartt. Murder in Mississippi, 2002. URL: https://bookpage.com/interviews/8168-donnatartt#.%20VL_XnNKsVzY%20%3E (дата звернення: 15.11.2025).
53. Fernando C. Idioms and Idiomaticity. Oxford. Melbourne : Oxford University Press, 1996. 184 p.
54. Fiedler S. English Phraseology: A Coursebook . Tübingen : Narr, 2007. 198 p.
55. Fillmore C. J., Kay P., O'Connor M. C. Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: The Case of Let . *Language*. 1988. Vol. 64, № 3. P. 501–538.
56. Gibbs R. W. The Poetics of Mind. Figurative Thought, Language, and Understanding . New York, NY : Cambridge University Press, 1994. 528 p
57. Gibbs R.W., O'Brien J.E. Idioms and Mental Imagery: The Metaphorical Motivation for Idiomatic Meaning . *Cognition*. 1994. № 36. C. 35–68.
58. Gray R. Writing Southern Cultures. A Companion to the Literature and Culture of the American South. *Blackwell Publishing*, 2004. P. 3 – 26.

59. Grice, H. P. Logic and Conversation. In: Cole, P. & Morgan, J. (eds.), *Syntax and Semantics, Vol. 3: Speech Acts*. New York: Academic Press, 1975 41–58.
60. Hilpert M. *Construction Grammar and its Application to English*. M. Hilpert. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 220 p.
61. Kavka S. J. Idioms and Their Potential Lexical Extension . *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2013. Вип. 11. С. 150–158.
62. Kovalyuk Yu. Finding the common ground: phraseological theory and terminology revisited. *Science and Education a New Dimension: Philology*. 2018. VI (42), Issue 149. P. 34–40.
63. Langlotz A. *Idiomatic creativity: A cognitive linguistic model of idiom-representation and idiom-variation in English*. Amsterdam. Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2006. 326 p.
64. Mardar Iu. *Idioms through Time and Technology: The Signature of a Culture* / Iu. Mardar. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2022. 235 p.
65. Moon R. *Fixed expressions and idioms in English: a corpus-based approach* / Rosamund Moon. Oxford : Clarendon Press, 1998. P. 250–340.
66. Nunberg G., Sag I. A., Wasow T. Idioms. *Language*. 1994. Vol. 70, No. 3. P. 491–538. Режим доступу: <https://www.semanticscholar.org/paper/Idioms-Nunberg-Sag/cbc535a0ea0ebfd0e68c75a1aa5a43f84a9559ce> (дата звернення: 04.09.2025).
67. Philip G. *Colouring Meaning: Collocation and connotation in figurative language* . . Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins, 2011. 232 p.
68. Roberts R., Edwards L. *High Note 5* Harlow : Pearson Education Limited, 2021. 190 p.
69. Sechehaye A. *Essai sur le structure logique de la phrase*. Paris, 1926. 253 p.
70. Seidl J., McMordie W. *English Idioms and How to Use Them*. 4th ed. Oxford : Oxford University Press, 1988. 272 p.

71. Skandera P. What are idioms? Phraseological Units: basic concepts and their application. Basel: Schwabe, 2004. P. 23-37.
72. Spears R. A. NTC's Dictionary of American Slang and Colloquial Expression. Chicago : NTC Publishing Group, 1991. 576 p.
73. Svensson M. H. A very complex criterion of fixedness: Noncompositionality. Phraseology : An Interdisciplinary Perspective. Amsterdam. Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2008. P. 81-95.
74. Tartt D. The Secret History: A Novel / Donna Tartt. New York : Vintage, 2015. P. 576.
75. Weinreich U. Problems in the Analysis of Idioms / U. Weinreich. Los Angeles : University of California Press, 1984. 238 p.
76. Wulff S. Rethinking Idiomaticity: A Usage-Based Approach (Corpus and Discourse) / S. Wulff. New York : Continuum, 2009. 240 p.